

האוניברסיטה העברית

הפקולטה למדעי הרוח

החוג למוסיקולוגיה

”ואיך אני משונה, משתנה כל הזמן”

תמורות ושינויים ביצירתו של אביתר בנאי

עבודה סמינריונית

במסגרת הקורס: מ”פולק” עד ”פופ” – תולדות המוסיקה הקלה (23887)

מוגשת לידי: פרופ' אדוין סרוסי

מגישה: מיכל יחיאלי קופנהגן, ת.ז. 304882715

אלול תשע”ו, ספטמבר 2016

תוכן העניינים

1	מבוא
2	מוסיקה ישראלית פופולרית
6	אביתר בנאי – חמישה אלבומים ראשונים
6	פרק ראשון: "אביתר בנאי", 1997
9	פרק שני: "שיר טיול", 1999
12	פרק שלישי: "עומד על נייר", 2005
14	פרק רביעי: "לילה כיום יאיר", 2009
18	פרק חמישי: "יפה כלבנה", 2013
20	פרק שישי: לקראת אלבום, 2016
21	דיון וסיכום
25	ביבליוגרפיה

מבוא

בשנת 1982 יצא לרדיו סינגל¹ של מוסיקאי ישראלי, אלמוני אז, ושמו מאיר בנאי. הסינגל זכה לתשומת לב רבה ופתח עבור בנאי קריירה מוסיקלית ענפה הנמשכת עד היום. אחד משני השירים באותו סינגל נקרא "אביתר", ועסק באחיו הקטן של הזמר. בחלוף השנים כמעט ונשכח השיר, אך מושאו היה למוסיקאי בזכות עצמו. בשנת 1996 החל להוציא לרדיו שירים שזכו להצלחה לא פחותה מזו של השיר שתיאר אותו כילד: "אביתר מתגלגל בדשאים, אביתר נושם ת'צבעים".

אביתר בנאי נולד בשנת 1973 כבן למשפחת האמנים הידועה, ומזה כ-20 שנה שהוא מוסיקאי פעיל ופורה. מאז פרץ לתודעה התרבותית בישראל ועד היום נחשב בנאי לאחד האמנים המעניינים ביותר במוסיקה הישראלית הפופולרית, ובין המצליחים שבהם. על אף ש"הצלחה" היא מושג חמקמק, ועל הגורמים לה קשה להצביע באופן ברור וחד-משמעי, עבודה זו תהווה ניסיון לפענח את סוד ההצלחה של בנאי ולהציע פרשנות שתסביר אותה.

בנאי הוציא עד היום חמישה אלבומים, שונים זה מזה בהיבטים רבים. בראיון עמו התייחס הוא לכך ואמר: "אני בהרגשה שחמשת האלבומים מתארים מסע. יש משהו לינארי, יש איזה סיפור, משהו ששוזר את הדבר הזה, איזו תנועה שמתחילה ומתבררת ומתגבשת מאלבום לאלבום".² בהנחה ששינויים אלו היוו זרז משמעותי לאותה הצלחה, אבקש לנתח כל אלבום ואלבום באופן כרונולוגי ולהתחקות אחר קווי העלילה של הסיפור השוזר אותם. בשל קוצר היריעה לא אתייחס במסגרת זו לעשייה אמנותית החיצונית לאלבומי הסולו, כמו גרסאות כיסוי וביצועים מיוחדים, הופעות חיות, וידיאו-קליפים, פרויקטים מוסיקליים שונים ושיתופי פעולה עם אמנים אחרים. כמו כן, אתרכז בהצגה של כל אחד מהאלבומים כמכלול ושל התהליך שביניהם, ללא עיסוק נרחב ברזולוציות ובמהלכים שבתוך השירים עצמם.

אמירה ידועה גורסת כי "לכתוב על מוסיקה זה כמו לרקוד על ארכיטקטורה".³ המוסיקה מייצגת את עצמה בצורה הטובה ביותר, ומילים לעולם יהיו מוגבלות ביכולתן לתארה. במטרה לחלץ אמירה משמעותית על יצירתו של אביתר בנאי ולגבש תמונה מילולית שתייצג אותה, אדון ביצירה המוסיקלית דרך מאפיינים העשויים להאיר פנים שונים בדמותה. בדיון יעלו מרכיבים טקסטואליים ומוסיקליים, כמו שמות האלבומים, נושאי השירים ומבניהם, סגנון, מלודיה, הרמוניה, גוון, אווירה, הפקה מוסיקלית ויחסי טקסט-מוסיקה. על אלו יתווספו מרכיבים חוץ-מוסיקליים כמו עיצוב ויזואלי, בחירות אמנותיות שונות, השפעתם של אלמנטים ביוגרפיים על

¹ תקליט / תקליטור המיועד בלעדית לשידור באמצעי התקשורת ובו שיר אחד או מספר שירים בודדים.

² סער גמזו, "אביתר בנאי על אלוהים, אהבה ותרבות", קול הקמפוס, 28 בינואר, 2014,

<http://www.106fm.co.il/articles/15574>

³ האמירה מיוחסת לאנשים שונים ומקורה הוודאי איננו ברור.

היצירה וציטוטים מראיונות לתקשורת. כדי להשלים את התמונה אתיחס גם להתקבלות האלבומים בקרב מבקרי המוסיקה והקהל, באמצעות הצגת ביקורות שפורסמו בכלי התקשורת וכן נתוני מכירות והשמעות (ככל שאלו ידועים).

לאמנות ישנו פן חברתי המהותי לה, וכל אמן יוצר ומתפתח מתוך הקשרים הנתועים בחברה ובמציאות בתוכן הוא חי.⁴ על כן אפתח בהקדמה נדרשת על מוסיקה ישראלית פופולרית ואסקור בקצרה מחקרים בנושא. לאחר מכן אנתח את אלבומיו של בנאי על פי הסדר הכרונולוגי בו יצאו לאור, ואסכם את הדיון במסקנות שיעלו מתוך הניתוח.

מוסיקה ישראלית פופולרית

לקראת יום העצמאות האחרון, שנת 2016, ערכו אתר "וואלה! תרבות" ותחנת הרדיו 103FM מצעד לבחירת "המוסיקאי הכי ישראלי בכל הזמנים".⁵ התוצאות הקונקרטיות של אותו מצעד אינן מהותיות לדיוננו, אך עצם קיומם של מצעדים כאלה במסגרות שונות מדי כמה שנים, בדרך כלל לקראת יום העצמאות, מעיד על צורך של החברה בישראל לאפיין את עצמה ואת זהותה באמצעות הקשר תרבותי.⁶ על כך יעידו גם מחקרים רבים שניסו להגדיר מהי תרבות ישראלית. תרבות היא אחד האספקטים החשובים ביצירתו של עם ובכינונה של זהות לאומית, ואם בעבר הייתה התרבות בישראל "מגויסת" והתגבשה כפעולה יזומה ומכוונת של התנועה הלאומית, השבה לארצה,⁷ הרי שיש מקום לטעון כי כיום התרבות הישראלית מתעצבת בדיעבד וכלאחר יד, באמצעות היוצרים והאמנים הפועלים במסגרתה. האם ניתן לתת בה סימנים?

במסגרת מצומצמת זו אבקש למקד את השאלה הכלל-תרבותית בתחום אחד: המוסיקה הישראלית הפופולרית. הגדרתה של מוסיקה כ"פופולרית" (להבדיל ממוסיקה "עממית" או מוסיקה "אמנותית") תלויה בהקשרים של דפוס ייצור, הפצה וביצוע.⁸ גם בתחום לכאורה ספציפי זה קיימות תת-סוגות רבות, שבשל השפעותיהן ההדדיות קשה לעתים להפרידן זו מזו.⁹ מדובר, למעשה, באחת הזירות האמנותיות המבטאות יותר מכל את ריבוי התרבויות בחברה

⁴ מיכל זמורה כהן, "למשמעותה של 'מוסיקה ישראלית'", בתוך **מוסיקה בישראל**, עורכים: מיכאל וולפה, גדעון כ"ץ וטוביה פרילינג (קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014): 965.

⁵ <http://e.walla.co.il/item/2960409>

⁶ אדוין סרוסי ומוטי רגב, **מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל** (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2013): 15-16.

⁷ יעקב שביט, "עבודת הקולטורא: בין אומה יוצרת תרבות לתרבות יוצרת אומה בהקשר של הלאומיות היהודית החדשה בארץ ישראל", בתוך **לאומיות ופוליטיקה יהודית: פרספקטיבות חדשות**, עורכים: יהודה ריינהרץ, יוסף שלמון וגדעון שמעוני (ירושלים: מרכז זלמן שז"ר, 1997), 142.

⁸ להרחבה: מוטי רגב, **בואו של הרוק** (חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה": אוניברסיטת תל אביב, 1990): 26-46.

⁹ מיכאל וולפה, "המוסיקה הישראלית: מבט אופטימי (אפילוג)", בתוך **מוסיקה בישראל**, עורכים: מיכאל וולפה, גדעון כ"ץ וטוביה פרילינג (קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014): 1014.

הישראלית.¹⁰ מגוון סגנוני ותרבותי זה הנו אחד הגורמים המקשים על הגדרתה של מוסיקה
כישראלית, בהנחה שלצורך הגדרה כזו אין להסתפק בפרמטרים "טכניים" ו"מקריים" – עצם
יצירת המוסיקה בגבולות מדינת ישראל בידי מוסיקאים בעלי אזרחות ישראלית.¹¹

מוסיקה פופולרית מתפקדת כיסוד מארגן של זהויות קולקטיביות מזה כמה עשורים,¹²
וכפי שנידון בהרחבה אצל אדוין סרוסי ומוטי רגב, עבור רבים מהווה המוסיקה הפופולרית
בישראל "הוכחה" לקיומה של תרבות ישראלית.¹³ דווקא בהקשר זה מתעצמת שאלת שיוכה של
מוסיקה פופולרית לתרבות לאומית ספציפית: מצד אחד, מקובל לטעון כי כלל התוצרים
התרבותיים בישראל אינם נוצרים בחלל ריק, אלא קשורים באופן כלשהו למערכת החברתית
במדינה.¹⁴ מנגד, למוסיקה פופולרית ישנן תכונות המרחיקות אותה משיוך ספציפי למקום ולזמן:
במקרים רבים היא נוטה לעסוק בחוויות אישיות, מתעלמת מנושאים חברתיים ולאומיים ותלויה
במקורות השפעה מערביים כלליים ולא דווקא מקומיים.¹⁵

ניתן לראות את עצם צמיחתה של תרבות מוסיקה פופולרית בישראל של העשורים
האחרונים כמעידה על שינוי במערכת החברתית: מעבר מחברה אידיאולוגית וקולקטיביסטית
לחברה צרכנית ואינדיבידואליסטית,¹⁶ משייך "אנחנו"¹⁷ לשייך "אני". כיום מהווה הפופ-רוק¹⁸
הישראלי את התרבות המוסיקלית הדומיננטית בישראל.¹⁹ ככלל, ניתן לטעון כי הוא צמח כתגובת
נגד מודעת לשירי "ארץ ישראל היפה" ולהגדרתם הבלעדית כמוסיקה ישראלית.²⁰ עם זאת, גם
הפופ-רוק מחויב לתרבות הלאומית הישראלית ומהווה מימוש שלה,²¹ ואולי נכון יותר לראותו
כ"יורש" של הזמר העברי ולא רק כבועט בו. המאפיינים הגלובליים של סוגה זו עברו תהליכי
"תרגום" במטרה להתאימם לתרבות הישראלית – ולמעשה, לעצבה מחדש,²² הן בעצם כתיבת
השירים בשפה העברית (הגם שבתחום זה חל שינוי בשנים האחרונות²³) הן בנטיעתם בהקשרים
לוקאליים אחרים כמו שילוב של מוטיבים מחיי היום-יום הישראלי בטקסט, ביטויים שונים

¹⁰ מוטי רגב, "שירי לנו משיר ציון – המוסיקה הפופולרית ורבידה", בתוך **פלורליזם בישראל: מכור היתוך ל"מעורב**
ירושלמי", עורך: יעקב קופ (ירושלים: המרכז לחקר המדיניות החברתית בישראל, 2000), 199.

¹¹ רמי לבני, "הרגע שבו הקהל מדליק נרות ושר", **פנים** 43 (2008): 93.

¹² מוטי רגב, "כי אמיתית היא", **ידיאופ** 2 (2014): 39.

¹³ סרוסי ורגב, **מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל**, 16.

¹⁴ שוש ויץ, "היצע התרבות בישראל", בתוך **תרבות הפנאי בישראל**, עורכים: אליהוא כ"ץ והדסה האז (תל אביב:

האוניברסיטה הפתוחה, 2000), 125.

¹⁵ ויץ, "היצע התרבות בישראל", 197-199.

¹⁶ ויץ, "היצע התרבות בישראל", 205.

¹⁷ מיכל זמורה כהן, "השיר ומדורת השבט", **פנים** 52-53 (2011): 12-13.

¹⁸ מטעמי נוחות ישמש כינוי זה לתיאור הסוגה המוסיקלית המשלבת אלמנטים של מוסיקת פופ ואלמנטים של

מוסיקת רוק. את אביתר בנאי הגדירו סרוסי ורגב כ"יוצר רוק 'רגיש'" – **מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל**, 215.

¹⁹ סרוסי ורגב, **מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל**, 177.

²⁰ סרוסי ורגב, **מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל**, 186.

²¹ מוטי רגב, "סוף עונת התפוזים", **תיאוריה וביקורת** 12-13 (1999): 257.

²² שלומי בן עטר, "המילה ה-1,001 או יש רוקנרול בעברית", **הכיוון מזרח** 25 (2013): 84.

²³ סרוסי ורגב, **מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל**, 344-345.

לאסוציאציות ולהקשרים מקומיים, השפעות של יוצרים ישראלים קודמים, התייחסות לאלמנטים מילוליים ומוסיקליים מהמסורת הדתית ומההיסטוריה הלאומית, ועוד.

המוסיקה הפופולרית בישראל מצויה, אם כן, בין הגלובלי ללוקאלי, והמוסיקאים היוצרים במסגרתה פועלים בשני הקשרים תרבותיים מקבילים: הפופ-רוק הגלובלי והתרבות הלאומית.²⁴ כיוצרי מוסיקה פופולרית, מושפעים הם מהנעשה במוסיקה הכלל-עולמית ומצופה מיצירתם לציית לערכי האסתטיקה של הפופ-רוק באשר הוא, ובה בעת, כיוצרי מוסיקה ישראלית פונים הם אל הקהל המקומי ואל זהותו הספציפית.²⁵ כפי שהגדיר נסים קלדרון, אמני הפופ-רוק הישראלי יוצרים גוונים חדשים במוסיקה באמצעות צבעים "מיובאים" ואמירות חדשות הנובעות מתוך המציאות הישראלית.²⁶ אלו מתוכם הזוכים ללגיטימציה הם בדרך כלל אלו המשכילים לשלב ביצירתם את שני המישורים בצורה הטובה ביותר.²⁷

כחלק ממסורת הרוק המתבססת על אמנות הביצוע וההקלטה של מוסיקה, יצירות הפופ-רוק שנחשבות טובות וראויות הן אלו שמתעדות רגש ייחודי בשירה, בגווני הצליל ובתזמור, כשהמבצע הוא לרוב גם זה שכתב והלחין את השירים (מה שמכונה Singer-songwriter).²⁸ מוטיב משמעותי נוסף הוא תהליך מתמיד של שינוי והתחדשות בהיבטים שונים, תוך הרחבת גבולותיה של השפה המוסיקלית.²⁹ תהליכי השינוי וההתחדשות קשורים לא רק למוסיקה עצמה, אלא גם לאיחוד התפקידים בין האמן היוצר והאמן המבצע. לרוב, מוסיקאי הפועל בשדה הפופ-רוק משרטט באמצעות שיריו ביוגרפיה של דמותו, ויצירתו מאופיינת בהמשכיות משיר לשיר ומאלבום לאלבום, כשמרכז האמנותי הוא ההתפתחות האישיותית של זה היוצר אותה.³⁰ אותה אישיות מצטיירת לא רק מהשירים, אלא גם מהפרסונה הבימתית של המוסיקאי ומהדמות העולה מהראיונות שהוא מעניק לתקשורת, כשמילת המפתח הקריטית בהקשר זה היא אותנטיות.³¹

"אותנטיות" היא כמובן תכונה סובייקטיבית שלא ניתן להעריכה בכלים חד-משמעיים.³²

הדבר נכון גם לגבי ה"ישראליות", שהפכה עם הזמן לפרמטר אסתטי: ככל ששיר נמדד

²⁴ מוטי רגב, "גיטרות חשמליות, קוסמופוליטיות אסתטית וייחוד תרבותי", בתוך **מוסיקה בישראל**, עורכים: מיכאל וולפה, גדעון כ"ץ וטוביה פרילינג (קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014): 31.

²⁵ רגב, "גיטרות חשמליות, קוסמופוליטיות אסתטית וייחוד תרבותי", 32.

²⁶ נסים קלדרון, **יום שני: על שירה ורוק בישראל אחרי יונה וולך** (אור יהודה: כנרת, זמורה-ביתן, דביר, 2009): 456.

²⁷ רגב, "שיר לנו משיר ציון", 208-209.

²⁸ מוטי רגב, "חשמל, הגברה, קול והקלטה: השיר הישראלי ואסתטיקת הרוק", **מחקרי ירושלים בספרות עברית** כ" (2006): 89.

²⁹ מוטי רגב, "ייחודיות וקישוריות תרבותית במודרניות המאוחרת: המקרה של המוסיקה הפופולרית", **תיאוריה**

וביקורת 23 (2003): 126.

³⁰ קלדרון, **יום שני**, 366-367.

³¹ קלדרון, **יום שני**, 424-426.

³² רגב, **בואו של הרוק**, 49.

כ"ישראלי" יותר באוזני הקהל, פעמים רבות הוא ייחשב ליפה יותר.³³ מדובר בפרמטר מעורפל שלא לגמרי ברור כיצד יש לבחון אותו. שאלת ה"ישראליות" של מוסיקה כזו או אחרת צפה ועולה בשיח הציבורי מדי פעם, ויש המנסים להעניק לה תשובה מחקרית. כך, למשל, מצאה טלילה אלירם כי במוסיקה הנתפסת כישראלית, מתקופת הזמר העברי ועד לימינו אנו, ישנה נטייה מובהקת לשירים "שקטים ועצובים" והעדפה חד-משמעית של סולמות מינוריים על פני סולמות מזוריים.³⁴ רמי לבני ביקש להרחיב את השימוש במושג "מינוריות" ולאפיין באמצעותו את המוסיקה הישראלית כדוגלת ב"אידיאל מינורי" המתבטא בערכים הבאים: "איפוק, פשטות, כנות, ישירות, אינטימיות ומתינות רגשית (...). החתירה אל מהותם של דברים. השאיפה אל האמת האותנטית, הרגשית, האקספרסיבית והאמנותית".³⁵ נראה כי גם אם מותירים על כנה את שאלת הגדרתה של מוסיקה ישראלית, ומקבלים אותה כסוגיה בלתי פתירה וכמאבק מתמשך בין סוגות שונות ה"טוענות לכתר", הרי שקיים קאנון מוסיקלי רבגוני ו"כל-ישראלי" באמצעותו מגדירים הישראלים את זהותם הקולקטיבית, הן מבחינה לאומית הן מבחינה תרבותית.³⁶

כסיכום חלקי לנושא רחב זה ראוי להדגיש כי משמעותה של המוסיקה, הגדרתה ועצם קיומה תלויים באלו המאזינים לה ומעניקים לה יחס ופרשנות, לא פחות משהם תלויים באלו היוצרים אותה.³⁷ כלומר – מוסיקה היא חוויה, וככזו היא לא ניתנת להגדרה ולפיענוח באופן מוחלט באמצעות עיסוק בחומר המוסיקלי כשלעצמו. אפיונה של מוסיקה כ"ישראלית", כ"אותנטית" או כ"איכותית", והבנתה בכלל, קשורים לאופן בו היא מתעצבת אצל מאזיניה.³⁸

³³ לבני, "הרגע שבו הקהל מדליק נרות ושר", 94.

³⁴ טלילה אלירם, בוא, שיר עברי – שירי ארץ ישראל: היבטים מוסיקליים וחברתיים (חיפה: הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה, 2006): 66-67.

³⁵ לבני, "הרגע שבו הקהל מדליק נרות ושר", 96.

³⁶ סרוסי ורגב, מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל, 301-304.

³⁷ זמורה כהן, "השיר ומדורת השבט", 8.

³⁸ אדוין סרוסי ואסף שלג, "מבוא לחוויה המוסיקלית הישראלית", זמנים 110 (2010): 64.

אביתר בנאי – חמישה אלבומים ראשונים

פרק ראשון: "אביתר בנאי", 1997

בחזית אלבום הבכורה של אביתר בנאי מתנוססת תמונה מטושטשת של בחור צעיר, פניו למצלמה ופיו מחייך. אף מילה לא מופיעה על העטיפה – לא שם האמן ולא שם האלבום, ודפדוף בחוברת האלבום מגלה תמונות שונות, מקטעים של סצנות אפלוליות המתכתבות באופן ברור יותר או פחות עם מילות השירים שלצדן. העיצוב, המתאפיין בצורות מעורפלות עם קווים חדים, מעיד אולי על המוסיקה ועל האמירה שביקש בנאי לבטא באלבומו הראשון.

האלבום נפתח בקטע מוסיקלי ללא מילים, המכונה "פתיחה". שלישיית מיתרים – צ'לו, ויולה וכינור – מנגנת פתיח אינסטרומנטלי איטי המוביל ללא הפסקה אל השיר הראשון וההמנוני: "יש לי סיכוי". הנגינה בעלת הגוון הקלאסי, בעיבודו של צח דרורי, מפתיעה מעט כשהיא מוצבת בפתחו של אלבום מוסיקה פופולרית. השימוש בכלי מיתר חוזר על עצמו בכמחצית משירי האלבום. שירים אחרים מבוצעים על טהרת הפסנתר בנגינתו של בנאי (למעט "שמח שבאת" בו מנגן דרורי), והפסנתר שומר על דומיננטיות יחסית גם בשירים בהם הוא מלווה בכלי נגינה האופייניים למוסיקת פופ-רוק: גיטרות, בס ותופים. העיבודים "הולבשו" על סקיצות הפסנתר והשירה המקוריות שהוקלטו, וארגז הכלים המוסיקלי משתנה משיר לשיר לפי אופי השירים ובהתאם למפיקים שעיצבו את סגנונם.

על עיבוד שירי האלבום ועל הפקתו המוסיקלית הופקדו, בנוסף לבנאי עצמו, ארבעה: דרורי עיבד והפיק את השירים בהם נכללה נגינת מיתרים, עמי איילי הפיק את השירים שעובדו לנגינת פסנתר סולו, אסף אמדורסקי וקורין אלאל הפיקו את השירים האחרים. התוצאה היא אלבום בעל גוון מוסיקלי משתנה, אך אווירה דומה שוררת כמעט לכל אורכו: מוסיקה כבדה, איטית ומהורהרת, המושרת בקול גבוה וייחודי. השירים הולחנו בידי בנאי עצמו, ורובם נוטים למורכבות מלודית והרמונית. למוסיקה יש תפקיד מעבר לפונקציונליות שלה כמלווה את הטקסט, וכמה מהשירים מאופיינים בחופשיות מבנית יחסית, אינם כתובים בתבנית סדורה של בית-פזמון כמקובל במוסיקה הפופולרית ואינם מחורזים.

בנאי כתב את כל הטקסטים באלבום למעט אחד ("שמתי לי פודרה"), ואלו מתמקדים בתיאורים אינטימיים מנקודת מבטו האישית של גבר צעיר החווה מורכבויות, קשיים, כאבים ותהפוכות רגשיות, כשהנושא הדומיננטי הוא יחסיו עם אישה. כפי שהעיד בנאי עצמו, "השירים נכתבו מתוך אהבה שבורה ואינטנסיבית".³⁹ יחסים אלו כפי שהם מתוארים בשירי האלבום נוטים

³⁹ אבידע לבני, "אביתר בנאי", בתוך **האלבומים** (סדרת טלוויזיה), עורכים: יואב קוטנר ודרור נחום (ערץ 8, 2012).

להיות פצועים, סבוכים ואף בוטים, כולל משפטים נוטפי שנהא וזעם ("תיאטרון רוסי") ותיאור בגוף ראשון של סצנת אונס מנקודת מבטו של התוקף ("אקדח").

נושאים נוספים העולים מהשירים הם היחסים בין ילד להוריו (במיוחד ב"שן לידי" בו מתארכת אמו של בנאי, שמחה, בשירת קטע מהשיר "שכב בני" לעמנואל הרוסי), מבט על מציאות החיים הקשה ("כלום לא עצוב") וכן הרהורים ארס-פואטיים על המוסיקה עצמה ("מנגינה יקרה"). הטקסטים נעים על הציר שבין בהירות וספציפיות לבין ערפול ורב-משמעיות, כשבשיר אחד הטקסט הוא מעין משל שניתן לפרשו באופנים שונים ("הדוב והנחש"). בנאי הסביר כי באלבום זה ביקש הוא להביע תחושה קיומית כללית של חוסר בתכלית ובמשמעות, מאחר ש"יש בעולם איזו זרות שהמוסיקה מבקשת, מתוכה, לצעוק אותה".⁴⁰

יוצאי דופן באווירתם הם השירים "מתי נתנשק", "שמתי לי פודרה" ו"כלום לא עצוב". הנימה העליזה שמלווה את "כלום לא עצוב" היא אירונית במהותה: מילות הפזמון גורסות כי "כלום לא עצוב, הכל כרגיל, כלום לא קורה פה", והעיבוד הכולל שירת מקהלה בשיתוף קורין אלאל ואורנה בנאי יוצר ניחוח מוסיקלי של שיר ילדים תמים. בה בעת, כאמור, מתארות מילות השיר מציאות קשה של אסונות כמו מוות בטרם עת, אונס ואלימות במשפחה. כלומר, מדובר למעשה בשיר טראגי במסווה של מוסיקה קופצנית ושמחה. באשר ל"מתי נתנשק" ול"שמתי לי פודרה" (המושר בדואט עם אפרת בן צור), האווירה הקלילה וה"פופית" שלהם התגבשה בעיקר בהשפעת המפיקים – אלאל ואמדורסקי, בהתאמה – ובניגוד לכוונתו של בנאי עצמו, שלטענתו כלל לא רצה לכלול באלבום שירים בעלי "אוריינטציה להיטית".⁴¹

חרף ההירתעות של בנאי מ"ייצור" להיטים, התקבל האלבום בזרועות פתוחות מיד עם צאתו, ובנאי היה ל"כוכב" כמעט בן לילה. עוד לפני החיבוק לו זכה מהמבקרים ומהקהל, הביעו השותפים בעבודה על האלבום התלהבות יתרה מהמוסיקאי הצעיר. המפיק עמי איילי, למשל, העיד על עצמו כך: "עבדתי עם המון סוגים של אמנים מכל מיני זרמים מוסיקליים ודרכים שונות של הבעה עצמית וטקסטים, ופשוט קיבלתי סטירה. 15-20-30 שנה אחורה לא שמעתי מישהו עושה כזה דבר",⁴² והצלם רונן ללנה שצילם את עטיפות הסינגלים תיאר זאת כ"רגע מכוון שיש לפניו ואחריו, מבחינתי, כאדם שאוהב מוסיקה".⁴³

בתקופה שלאחר צאתו זכה האלבום להתייחסות מיוחדת. חיים שמש, המפיק המוסיקלי שפרש את חסותו על האלבום ומינה עצמו למנהלו האישי של בנאי, אמר כי "זה היה מקרה שאתה

⁴⁰ אבידע לבני, "אביתר בנאי".

⁴¹ אבידע לבני, "אביתר בנאי".

⁴² אבידע לבני, "אביתר בנאי".

⁴³ אבידע לבני, "אביתר בנאי".

משחרר שירים לרדיו וישר מרגיש את האפקט. סוג של קונצנזוס. משהו שבאמת כובש את הלבבות של האנשים".⁴⁴ 10,000 עותקים של האלבום נמכרו תוך שלושה ימים,⁴⁵ האלבום הגיע למעמד "אלבום זהב"⁴⁶ פחות מחודש לאחר צאתו,⁴⁷ ושבעות ספורים לאחר מכן כבר נמכר ביותר מ-50,000 עותקים.⁴⁸ כל הכרטיסים להופעת הבכורה שליוותה את צאת האלבום נמכרו מראש, והמופע הועבר בשידור חי בגלי צה"ל.⁴⁹ ביום צאת האלבום הופיע בנאי על שער מוסף "7 לילות" של "ידיעות אחרונות" ודיבר בראיון חושפני "על כל העצב הזה, על יחסיו המורכבים עם נשים וכמובן על הקושי שבלהיות בנאי".⁵⁰

בימים שלאחר מכן התפרסמו בעיתונים השונים ביקורות שהיללו את האלבום והגדירו אותו כפורץ דרך: "יש באלבום כישרון ברור. אביתר בנאי יגיע רחוק",⁵¹ "מוצר שמשאיר חשק להאזין לו שוב ושוב",⁵² "כבר מזמן לא יצא כאן דיסק, בכורתי ולא שכזה, עמוס בכל כך הרבה תוכן (...). מאיפה שלא מסתכלים על 'אביתר בנאי', בולט הפלא. האיש פשוט נוגע במוסיקה בדרך מרגשת להפליא (...). 'אביתר בנאי' הוא דיסק שיזכרו כאן עוד הרבה שנים קדימה",⁵³ "אביתר בנאי – עם הכישרון הברור, עם הייחוס המשפחתי המפואר ועם הכנות הלא מצונזרת שמאפיינת את הכתיבה שלו – הוא באמת התשובה לרוב מאווייו של צרכן המוסיקה העברית".⁵⁴ שמש אֶבְחָן כי לתזמון הייתה השפעה משמעותית על הפריצה של בנאי: "1996-1997 אלה השנים שבהן הרוק התחיל לדעוך (...). רצח רבין והאסון בערד תבעו את שלהם במובן הזה שרוק צעיר בועט פחות התאים לאווירה שהייתה בארץ. מהבחינה הזו אביתר הגיע בזמן הנכון".⁵⁵

עד היום נחשב אלבום הבכורה של בנאי לאחת היצירות המשמעותיות והמשפיעות ביותר במוסיקה הפופולרית בישראל. ברשימת "אלבומי הבכורה הישראלים הכי טובים בכל הזמנים" הגיע האלבום למקום הרביעי,⁵⁶ ובשנת 2012 הוקדש לו הפרק הראשון בסדרה "האלבומים" של ערוץ 8 העוסקת באלבומים מרכזיים של מוסיקאים ישראלים. האלבום אף יצא במארז משולש הכולל תוספות ו"בונוסים" שונים במסגרת סדרת "סימני דרך" של חברת NMC, המוציאה מחדש

⁴⁴ אבידע לבני, "אביתר בנאי".

⁴⁵ טל פרי, "אביתר בנאי שובר שיאים", **מעריב**, 31 ביולי, 1997, 25.

⁴⁶ נכון לאותה תקופה: מכירה של מעל 20,000 עותקים.

⁴⁷ טל פרי, "כבר זהב", **מעריב**, 21 באוגוסט, 1997, 17.

⁴⁸ אביתר בנאי, **אביתר בנאי – הוצאה מחודשת** (CD), הד ארצי, 2012 (חוברת נלווית).

⁴⁹ טל פרי, "אביתר בנאי, הערב בכורה", **מעריב**, 7 באוגוסט, 1997, 29.

⁵⁰ יואב בירנברג, "הדיכאון משתלם", **7 לילות**, 25 ביולי, 1997, 6.

⁵¹ עמוס אורן, "יגיע רחוק", **ידיעות אחרונות**, 25 ביולי, 1997, 7.

⁵² איתי מלבין, "כלום לא עצוב", **מקור ראשון**, 1 באוגוסט, 1997, 43.

⁵³ אבי אפרתי, "המופע של שיא הרגש", **עיתון תל אביב**, 1 באוגוסט, 1997, 74.

⁵⁴ בן שלו, "נורא צנוע, מה?", **העיר**, 1 באוגוסט, 1997, 84.

⁵⁵ אבידע לבני, "אביתר בנאי".

⁵⁶ מערכת "ידיעות אחרונות", "כל ההתחלות קלות", **7 לילות**, 15 בפברואר, 2008, 6.

במהדורות מיוחדות "אלבומים שהטביעו את חותמם על המוסיקה והתרבות הישראלית".⁵⁷
בחוברת המצורפת להוצאה המיוחדת תיאר יואב קוטנר את האלבום במילים הבאות:
"גם עכשיו, 15 שנה אחרי, ההתפרצות היצירתית באלבום הזה מסעירה ומרגשת, עוצרת נשימה.
ואם עכשיו זה כך, לא קשה לדמיין עד כמה ב-1997 היא הייתה חסרת תקדים ומהפכנית בנוף
המוסיקה הישראלית החדשה של אותם ימים".⁵⁸ גם בנאי עצמו מרבה להתייחס אל האלבום, עד
היום, כנקודת מפתח שנותרה רבת חשיבות לחייו וליצירתו: "אני בעיקר במקום שאני עוד רוצה
ללמוד מהאלבום הזה, רוצה לקחת ממנו וגם לרפא (...). יש בו איזו עוצמה ואיזו כנות ואיזו חירות
שאני מבקש בחיים שלי עדיין".⁵⁹

פרק שני: "שיר טיול", 1999

ההצלחה הגדולה לה זכה אלבומו הראשון, יחד עם הפרסום והחשיפה שנלוו אליה, עוררו אצל
בנאי הצעיר תחושות של בלבול, מועקה ומעמסה רגשית. במבט לאחור, התייחס הוא לאותה
תקופה באומרו כי "לפעמים יש איזה חוסר בשלות בשביל להכיל את הדבר הזה. החלום, ברגע
שהוא מתגשם, הוא מאכזב",⁶⁰ וכי "אחרי עומס כזה של הופעות ושל הצלחה בגיל מאד צעיר
יחסית – הייתי בן 24, וקצת הפכתי להיות בעיני עצמי פוסטר של נער רגיש כזה, לא הרגשתי שאני
מתחבר לדבר הזה, לא ידעתי איך בדיוק לאכול את ההצלחה הזאת".⁶¹

בנאי טס להודו, והסביר זאת בכך ש"הייתה לי שנה מאד אינטנסיבית. קשה לי בכלל
לעכל אותה. הייתי בתוך העניין ועכשיו בא לי לקחת פרספקטיבה, להתבונן מבחוץ".⁶² כשחזר
ארצה כעבור כמה חודשים, עבר בנאי להתגורר במצפה רמון והקליט את אלבומו השני, שיצא
בשנת 1999 והיווה הפתעה עבור כל מי שציפה מבנאי להוציא אלבום נוסף בסגנון אלבומו
הראשון. "שיר טיול", בעיבודם המוסיקלי של צח דרורי ודדי כהן, הוא אלבום "טיולי" וניסיוני
שבמרכזו מוסיקה אלקטרונית. כל שיר באלבום עובד והופק בפני עצמו, האלבום הוקלט בכמה
אולפנים שונים ובכל שיר משתתפים מוסיקאים אחרים המנגנים בכלים אקוסטיים כמו גיטרות,
כלי הקשה, כלי נשיפה וכלי מיתר, וכן גיטרות חשמליות ובס. עם זאת, הסאונד הדומיננטי
באלבום הוא זה המופק באמצעות תכנותים בסמפלר ובמחשב, ולכל אורכו אין שימוש בפסנתר.

⁵⁷ http://www.musicaneto.com/special_sale/%D7%A1%D7%93%D7%A8%D7%AA-

[./%D7%A1%D7%99%D7%9E%D7%A0%D7%99-%D7%93%D7%A8%D7%9A](http://www.musicaneto.com/special_sale/%D7%A1%D7%99%D7%9E%D7%A0%D7%99-%D7%93%D7%A8%D7%9A)

⁵⁸ אביתר בנאי, **אביתר בנאי – הוצאה מחודשת** (CD), הד ארצי, 2012 (חוברת נלווית).

⁵⁹ אבידע לבני, "אביתר בנאי".

⁶⁰ אבידע לבני, "אביתר בנאי".

⁶¹ "מה נשמע? עם אביתר בנאי 2004. חלק א", קטע וידאו, YouTube,

<https://www.youtube.com/watch?v=HUxZ3yt0pYc>

⁶² עמוס אורן, "מנגינת הנודים", **7 לילות**, 7 באוגוסט, 1998, 3.

כמו קודמו, נפתח האלבום בקטע אינסטרומנטלי שהולחן, עובד והופק בידי דרורי, אך הפעם – על טהרת האלקטרוניקה. נוסף על קטע הפתיחה שנקרא "שתי מדורות", באלבום מופיע קטע נוסף ללא מילים בשם "טיול", ושני שירים נוספים ("חלון" ו"שיר טיול") כוללים קטעים מוסיקליים ארוכים. רוב המלודיות מורכבות ומבנה השירים חופשי מאד (Through composed), כשרק בשניים מהם ("דיו" ו"חלון") ישנה תבנית מסודרת של חזרות טקסטואליות ומוסיקליות. למעט שיר אחד ("עדר של שוורים" בו מתארכת סיון שביט בשירה), נכתבו כל הטקסטים בידי בנאי, והם מאופיינים בעמימות רבה. השיר "בראשית" יוצא דופן בהקשר זה, ומתייחס מפורשות לאירוע אקטואלי: רצח ראש הממשלה יצחק רבין כמה שנים קודם לכן ("המלך האחרון נרצח לפני סוף המאה, והרוצח החייכן למד תורה בבר אילן"). ההתייחסות הישירה לפוליטיקה הקונקרטי לא חוזרת על עצמה בהמשך האלבום, והיא חריגה גם ביחס ליצירתו של בנאי כמכלול. שאר השירים באלבום אמורפיים יותר, מלאי רמיזות ומשלים ומורכבים מרצפי משפטים הכוללים תערובת של זיכרונות ומחשבות ביחס לנושאים כמו אהבה, מיניות, דת ושאלות פילוסופיות. ברוב השירים הקשר בין משפט אחד למשנהו איננו בהיר, ונראה כי האלבום נכתב בטכניקה של "זרם תודעה". אחד השירים אף נקרא "מחשבות", והשורות בו ממוספרות בקול מתוכנת המכריז "אחת", "שתיים" וכן הלאה.

באופן בלתי רגיל למדי, לא נכללו מילות השירים בחוברת המצורפת לאלבום. גם תמונתו של בנאי לא מופיעה בה באופן ברור, והחוברת כוללת רק תמונות מהווי החיים במצפה רמון ודימויים ויזואליים בצבעים עזים. בנאי התייחס לכך בראיון שנערך עמו עם צאת האלבום ואמר כי "הפעם אני לא פחות חשוף, אבל יותר דרך המוסיקה, פחות דרך המילים (...). העטיפה מעבירה את הכל. זה תקליט של מוסיקה. אל המילים אפשר להגיע לאט לאט".⁶³

על עטיפת האלבום מופיעות דמויותיהם המטושטשות של הרב אברהם יצחק הכהן קוק ושל א.ד. גורדון, המייצגים, לדעתו של בנאי, "שני קצוות של איזה רעיון של ישראליות: רוחניות חילונית ורוחניות דתית. שניהם בעניין של עשייה ועבודה, והם מייצגים מאד חזק חיפוש אחרי התפתחות, אחרי חדש".⁶⁴ עירא דיין, חברו של בנאי ממצפה רמון שעיצב את העטיפה, טען בדיעבד כי זו איננה תואמת את תוכן האלבום, וקשורה בעיקר לתחושותיו של בנאי בעקבות רצח רבין כפי שאלו באו לידי ביטוי בשיר "בראשית": "אם אני מנתח את זה בדיעבד, נראה לי שזה היה

⁶³ רן מוסינזון, "אביתר בנאי מחפש חמצן", 7 לילות, 12 בנובמבר, 1999, 9.

⁶⁴ רן מוסינזון, "אביתר בנאי מחפש חמצן", 9.

ההשראה העיקרית: מהלך כזה שמקצין ומדגיש שני 'בראשיתים' כאלה, אם זה מצד קוק או גורדון. עיצוב שאומר אמירה. יש פה חיתוך וקו ביניהם (...). הוא אמר שיש פה מלחמת אחים".⁶⁵

ביום יציאת האלבום זכה בנאי שוב לכתבת שער בעיתון "7 לילות", אך לאחר שאלבום הבכורה נמכר במעל ל-70,000 עותקים בשנתיים שחלפו מאז צאתו ועורר ציפייה רבה ביחס לאלבום השני,⁶⁶ הדעות בדבר "שיר טיול" היו חלוקות. רוב המבקרים התרשמו לטובה מהיצירה המפתיעה והמורכבת: "זה אינו מתכון בטוח ליצירת רב מכר, אבל זה בוודאי תקליט המזמין קשב ותשומת לב".⁶⁷ "שיר טיול" הוא דיסק שלוכד אותך ולא מרפה (...). אביתר בנאי יצר אלבום אמיץ שמתנהל בין קצוות",⁶⁸ "שיר טיול" ייכנס לכם לנשמה ולגוף בהתנגבות תת-עורית, חרישית אך קטלנית. אחר כך לא תוכלו בלעדיו".⁶⁹ עם זאת, היו גם קבלות פנים צוננות יותר: "צריך להוריד את הכובע בפני אביתר בנאי על האומץ (...). למרות זאת, 'שיר טיול' הוא דיסק בעייתי. יישום איכויות הבנאי נותר בו חלקי בלבד".⁷⁰

כך או כך, מצד קהל המאזינים נרשמה תגובה פושרת. "שיר טיול" לא שיחזר את ההצלחה של האלבום הראשון ונחשב לכישלון מסחרי.⁷¹ גם במבט לאחור, יש מי שרואה את האלבום כ"אלבום נועז, בעל עומקים תהומיים אולי אפילו יותר מ'אביתר בנאי', שמתאר בצורה מקורית ומדויקת את החיפוש של בנאי בתקופה שאחרי ההצלחה המוקדמת שלו",⁷² אך רבים עדיין מתייחסים אליו כאל חוליה חלשה ביצירתו של בנאי: "אלבום מבולבל למדי, שכלל טראנסים, מוסיקה אלקטרונית וטקסטים על גבול ההזיה. שלא במפתיע, הקהל לא הבין מה בנאי רצה ממנו והצביע ברגליים".⁷³

בנאי עצמו התייחס לשינוי הכיוון שנקט באלבום ולחוסר ההצלחה שלו, ואמר כי "יש שם את המידה הזאת של 'להכעיס' (...). לכמת איכות של מוסיקה במכירות מסחריות זה לאו דווקא מה שאני צריך להתעסק בו. אם אתה מודד את זה ככה בכאן ועכשיו אז הוא נכשל, והוא לא מכר

⁶⁵ גיא חגיגי, "אביתר בנאי – שיר טיול, 1999", סיפור כיסוי (בלוג), 23 במרץ, 2012, <https://kisuy.wordpress.com/2012/03/23/shir-tiyul>

⁶⁶ בועז כהן, "הציפייה הגדולה והיורו פופ", 7 לילות, 24 בספטמבר, 1999, 16.

⁶⁷ גידי אביבי, "טיול כחול", גלריה, 16 בנובמבר, 1999, 13.

⁶⁸ עדי גולד, "לוכד ולא מרפה", ידיעות אחרונות, 19 בנובמבר, 1999, 13.

⁶⁹ אורי משגב, "בדיוק כמו מקלחת", העיר, 19 בנובמבר, 1999, 73.

⁷⁰ אבי אפרתי, "באג בבנאי", עיתון תל אביב, 19 בנובמבר, 1999, 21.

⁷¹ סער גמזו, "שיר טיול: מסע בין אלבומיו של אביתר בנאי", עכבר העיר אונליין, 6 בפברואר, 2013, http://www.mouse.co.il/CM.articles_item.607,209,72197..asp

⁷² גיא חגיגי, "אביתר בנאי – שיר טיול, 1999".

⁷³ שי להב, "האלבום הנוראי ההוא: סלחנו לך עליו", Ynet, 3 באוקטובר, 2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4576851,00.html>

כמו שהראשון מכר, אבל אני חושב שבגדול הוא קנה לי איזה סוג של חופש (...). זה היה בית ספר, בית ספר גם לחיים וגם מוזיקלית".⁷⁴

פרק שלישי: "עומד על נייר", 2005

בניגוד לעטיפות המטושטשות של שני אלבומיו הראשונים, עטיפת אלבומו השלישי של בנאי סיפרה סיפור אחר. בנאי מופיע בה כשהוא לובש חולצה לבנה, חובש כיפה גדולה ומישיר מבט חד וחודר אל המצלמה. אחרי כ-6 שנים של שקט יחסי, בהן השתתף בנאי בפרויקטים מוזיקליים שונים אך לא הוציא אלבום חדש משלו, "עומד על נייר" בישר על שינויים נוספים בחייו וביצירתו. כפי שעשוי להעיד צירוף המילים "עומד על נייר", הלקוח מתוך השיר "בבית", הקרקע תחת רגליו של בנאי עוד לא הייתה יציבה לחלוטין כשיצא האלבום, והאווירה השלטת בו עודנה מלנכולית. בה בעת, העיד בנאי עם יציאת האלבום כי הוא נמצא במקום חדש, הן מבחינה אישית הן מבחינה מוזיקלית: "לא הייתי קורא לאלבום הזה 'שמח'. יש לי נגינה כזאת, שאיך שאני שם את הידיים על הפסנתר נהיה לי עצוב. אז זה עצוב, אבל אני חושב שהתקלטי הזה הוא הכי פחות אפל (...). אולי זה הגיל, אולי זה הילד, אולי סוג של עברתי את הניסיון, את המלחמה להוכיח".⁷⁵

מבחינה מוזיקלית מתאפיין האלבום בהרכב פופ-רוק סטנדרטי: גיטרות אקוסטיות וחשמליות, בס ותופים. בחלק מהשירים שולבו כלי מיתר וכלי נשיפה, ובנאי חזר גם אל הפסנתר, אך ברוב השירים לא ניתן לו תפקיד מרכזי. בניגוד לקודמיו, שומר האלבום על גוון מוזיקלי אחיד, כשהרכב קבוע של מוזיקאים ניגנו ברוב השירים בו והיו שותפים גם לעיבודים. על ההפקה המוזיקלית של האלבום כולו הופקד גיל סמטנה.

הטקסטים, שכמו באלבומים הקודמים נכתבו ברובם בידי בנאי עצמו, העידו על ניצנים של אופטימיות זהירה, החל מ"כשהלב נשבר, זורח אור גדול" ב"פקק תנועה" הפותח, דרך "תן לשינוי לצמוח, אל תפחד מהפחד" ב"מתנות" ועד לשורה הסוגרת את האלבום: "מה שחסר לא באמת חסר, וחבל אפילו למצמץ". כמו בעבר, בנאי כתב שירים מרומזים המתארים חוויות אישיות, מערכות יחסים ותהיות קיומיות, כשבתוכן נשזרו נושאים חדשים כמו הורות ("טיפה של אור"), לימוד תורה ("את שקט", "הרמח"ל") ואמונה ("שוב אני לבדי"). כמה מהשירים נוצרו בשיתוף פעולה של בנאי עם הכותבים עמיר לב וגלעד כהנא, והוא אף הלחין שלושה טקסטים שכתבו אחרים, ביניהם רחל המשוררת ("כה ציפיתי ליום והגיע").

⁷⁴ "מה נשמע? עם אביתר בנאי 2004. חלק א".

⁷⁵ "מה נשמע? עם אביתר בנאי 2004. חלק ב", קטע וידאו, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=IrqrmRCWmxY>

לרוב השירים באלבום מבנה ברור, המלודיות פשוטות וקליטות וגם ההרמוניות נוטות להיות סטנדרטיות. המוסיקה, לאורך רוב האלבום, משרתת את הטקסט, והקטעים האינסטרומנטליים המשובצים בו קצרים יחסית ומהווים פתיחה לשירים או מעבר בין חלק אחד של הטקסט למשנהו.

למרות הכיפה ולמרות הרמיזות האמוניות, חזרתו של בנאי בתשובה השפיעה על האלבום באופן מינורי למדי. זו נטמעה בתהליך הכללי שעבר בנאי באותה תקופה: "מישהו אמר לי שיש שני טיפוסים בעולם: המחפש והמוצא. אני מרגיש שבשנים האחרונות הייתי מחפש, ועכשיו אני לומד למצוא, וטוב לי מאד עם זה".⁷⁶ הבוטות המילולית נעלמה, אחד השירים נכתב בהשראת המהר"י קרא,⁷⁷ שיר אחר נקרא "הרמח"ל",⁷⁸ ופרק התודות בחוברת האלבום נחתם בתודה לקדוש ברוך הוא. עם זאת, בנאי טען כי "אין כאן השפעות של הצד הדתי או היהודי במוסיקה. זה לא הדבר שאני טוב בו, זה לא הקטע שלי (...). אני משתדל שהמוסיקה שלי תהיה אותנטית לי. לשיר עכשיו מזמורים או מוואלים זה בכלל לא בקטע".⁷⁹ בהקשר אחר הוא אף הכריז: "לא צריך לחשוש, לא אגייס אף פעם את המוסיקה לטובת הדת".⁸⁰

באותן שנים תעשיית המוסיקה הישראלית, ועולם התרבות בישראל ככלל, החלו להיות מושפעים ממה שהתקשורת כינתה "הטרנד היהודי",⁸¹ וגורמים שונים ניסו לנתח את התופעה. בעיתון "7 לילות" פורסמה כתבה שכותרת המשנה שלה טענה כי "משיח לא בא, אבל הוא שולח זרועות ארוכות: לרשימת רבי המכר, לפלייליסט, לפריים טיים".⁸² העיתונאי רועי בהריר כתב על כך: "עדיין לא לגמרי ברור מה הם הגורמים לתופעה המתחזקת, או האם קיים חשש – או שמא תקווה – שגלגל"צ וגרורותיה הולכות ומתקרבות לדת, אבל אין ספק שהמשיח מצא דרך מוסיקלית לתקשר איתנו לאחרונה".⁸³ ברשימת האמנים שחזרה על עצמה בכל כתבה כזו הופיע שמו של בנאי כמי שמשתייך לאותו "טרנד". שדרנית הרדיו טל השילוני הסבירה כי "מדובר באמנים נפלאים שהוכיחו את הייחוד והכישרון העצום שלהם עוד לפני השיח שלהם עם האלוהים. אני ממש לא רואה בזה גל היסטרי של חזרה בתשובה. זה ידוע שאנשים הולכים אחרי

⁷⁶ מיכל פלטי, "עכשיו אני לומד למצוא", גלריה, 25 במרץ, 2005, 17.

⁷⁷ פרשן יהודי בן המאה ה-11.

⁷⁸ רב ומקובל בן המאה ה-18.

⁷⁹ "מה נשמע? עם אביתר בנאי 2004. חלק א".

⁸⁰ פלטי, "עכשיו אני לומד למצוא", 17.

⁸¹ תומר פרסיקו, "טרנד המוסיקה היהודית", לולאת האל (בלוג), 2 בנובמבר, 2009,

<https://tomerpersico.com/2009/11/02/jewish-music-trend>

⁸² פוריה גל, "כשר אבל מצליח", 7 לילות, 4 בינואר, 2008, 4.

⁸³ רועי בהריר, "כמו תפילה", 24 שעות, 20 בנובמבר, 2007, 8.

הלב שלהם – בעיקר אם הם יוצרים גדולים. אני חושבת שהשיח שהאמנים האלה מנהלים עם אלוהים חוצה גבולות ומגיע בלי שום בעיה גם לאוזניים חילוניות".⁸⁴

אחרי שני אלבומים כה שונים זה מזה, היעלמות ארוכה ושמעות על חזרתו בתשובה, לא ידעו המבקרים והקהל למה לצפות מאלבומו השלישי של בנאי. "עומד על נייר" התקבל בחיבוק שאמנם לא הזכיר במימדיו את ההערצה הקונצנזואלית של אלבום הבכורה, אך לא הותיר זכר לכישלון של "שיר טיול", מכר כ-15,000 עותקים תוך שבועיים,⁸⁵ הגיע למעמד "אלבום זהב"⁸⁶ ואף זיכה את בנאי בפרס אקו"ם על הישג השנה למלחין.⁸⁷ האלבום זכה לביקורות מתמיאות, ואחד המבקרים קבע כי "כבר בהאזנה הראשונה ברור שמדובר בטוב ביותר של בנאי עד היום".⁸⁸

רוב הביקורות על האלבום התייחסו לשוני בין האלבום הראשון ובין האלבום השני, והציבו את "עומד על נייר" כפרק חדש ומוצלח בדרכו המוסיקלית של בנאי: "הקושי לחבר בין שני תקליטיו הקודמים של בנאי לבין הנוכחי אינו נובע מפער בכנות העשייה: שלושתם מרשימים כאמירה אותנטית",⁸⁹ "הוא ממשיך לכאורה את התייב שפתח אלבום הבכורה, אבל האמת שהוא מתכתב – במבנים הטקסטואליים ובאווירה כללית – במידה שווה גם עם הדיסק השני שלו. אלא שחלק מקסמו נעוץ גם בפריצת דרך ניכרת",⁹⁰ "האלבום הראשון של בנאי משך מדי לכיוון מתי כספי. האלבום השני טבע בסאונד אלקטרוני שבא משום מקום והוביל לדרך ללא מוצא. השילוב המבריק בין שני הקצוות האלה ב'עומד על נייר' מוכיח שאביתר בנאי מצא את הקול שלו".⁹¹

פרק רביעי: "לילה כיום יאיר", 2009

בשנים אלו היה נראה כי הקריירה המוסיקלית של בנאי עלתה על דרך המלך. הוא הופיע ללא הפסקה, שיתף פעולה עם אמנים רבים ושמר על נוכחות רציפה בתודעה התרבותית. כשהוציא לרדיו שירים ראשונים לקראת אלבום חדש, אלו זכו להתעניינות מיידית ולהשמעות רבות.

"לילה כיום יאיר", שמו של האלבום הרביעי ושל אחד השירים הבולטים בו, לקוח מפסוק בספר תהלים.⁹² במכתב שצירף לשיר הראשון שהוציא לרדיו, הסביר בנאי כי "דוד המלך,

⁸⁴ בהריר, "כמו תפילה", 9.

⁸⁵ טל פרי, "אני במקום אחר", Nrg, 5 באפריל, 2005, <http://nrg.co.il/online/5/ART/917/620.html>.

⁸⁶ אילת יגיל, "חוויה לא בלתי אמיתית", MOOMA, 2 בינואר, 2006.

⁸⁷ מערכת גלובס, "רייכל חוגג", גלובס, 20 בדצמבר, 2005, <http://mooma.mako.co.il/Article.asp?GroupID=1913&itemID=66712&ArtistID=25967>.

⁸⁸ אבי אפרתי, "אביתר בנאי עומד על נייר", עיתון תל אביב, 1 באפריל, 2005, 76. <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000041552>.

⁸⁹ גידי אביבי, "על החתום: אביתר בנאי", גלריה, 1 באפריל, 2005, 11.

⁹⁰ אורי משגב, "לא מפתח מהפחד", גלובס, 28 במרץ, 2005, <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=898482>.

⁹¹ עמי ברנד, "ישראלי חדש", מקור ראשון, 1 באפריל, 2005, 18.

⁹² "גם חֶשֶׁךְ לֹא יִחְשֶׁךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כִּיּוֹם יֵאִיר כְּחֶשֶׁךְ כְּאֹרֶחַ" – תהלים קל"ט, י"ב.

שכתב את ספר השירה העתיק הנ"ל, היה לוחם ומשורר. שיריו מלאים מאבק בין כוחות אפלים לכוחות מאירים שנשמתו. מזמוריו של הספר הזה האירו לילות של שינוי ובדידות בדירת רווקים ברחוב דובנוב בתל אביב לפני שבע שנים כשהבנתי שאני מצטרף לקרב".⁹³

השימוש בדוד המלך כמושא השראה לסינגל הראשון היווה רמז מטרים לכך שגורם שעד כה עמד ברקע יצירתו של בנאי, מתעתד להפוך למרכזי ביותר בה: אלוהים. שני שירים ב"לילה כיום יאיר" מדברים עליו ואליו באופן ישיר ("אבא" ו"אב הרחמן"). שיר אחר מושפע מסיפור תלמודי ("אותיות פורחות באוויר"), שיר נוסף הוא שיר אהבה לתורה המצטט קטעים בארמית מתוך ספר הזוהר ("אורייתא"), ולראשונה כלל בנאי באלבום פיוט בלחן מסורתי, אותו הוא שר בדואט עם אביו יצחק ("כוכבי בוקר").

למעט אותו פיוט, כלל השירים באלבום נכתבו בידי בנאי, הנימה האישית לא נעדרה ממנו ומאבקי הנפש נותרו כְּתֵמָה מרכזית. שירים רבים באלבום מתארים את אותו "קרב" אליו הצטרף ואת העימות בין כוחות מנוגדים – לילה ויום, חושך ואור, ומקפלים בתוכם תהליכים של מלחמה והתגברות מתוך אמונה. בתוך כך המשיך בנאי לבטא תהיות באשר לעשייתו המוסיקלית ולדמותו כאמן ("כל בוקר קצת" ו"מחיאות כפיים"), והמשפחה שהקים החלה לתפוס מקום מרכזי יותר ויותר ביצירתו, במיוחד בשיר החותם את האלבום ("ארבעתנו"), וזכתה ל"תודה ראשית ומרכזית" בחוברת המצורפת לאלבום. הטקסטים נעו על הציר שבין החד-משמעי לבין המעורפל, כפי שאפיין את שיריו של בנאי בעבר.

האלבום נחתם בשיר נטול פזמון המסתיים בקטע מוסיקלי ארוך יחסית, אך שאר השירים כתובים במבנה בית-פזמון, עם מעברים מוסיקליים קצרים. הניגודיות בין החושך והאור מקבלת חיזוק באמצעות הלחנים, והעבודה המלודית באלבום מזכירה את זו של "עומד על נייר". האלבום שומר ברובו על גוון אחיד של עיבוד והפקה, כשגם הפעם בחר בנאי לעבוד עם הרכב נגנים קבוע – גיטרות, בס, תופים ופסנתר – תחת שרביטו של המעבד והמפיק המוסיקלי אמיר צורף.

עם זאת, הצליל המאפיין את "לילה כיום יאיר" נקי ו"מרחף" ביחס לקודמיו, בין השאר עקב שימוש ייחודי בסאונד של הגיטרה החשמלית וכן שיתופם של נגנים אורחים בכלי הקשה ובכלי נשיפה עדינים. האווירה האפלולית שאפיינה את האלבומים הקודמים פינתה את מקומה לטובת כתיבה, הלחנה והפקה מוארות יותר, וגם שירתו של בנאי נעשתה צלולה וגבוהה ביחס ליצירותיו הקודמות. כמו באלבומים הקודמים, נוטה ההרמוניה בשירים לסולמות מינוריים, אך האלבום מסתיים באקורד פיקארדי יציב ורך. על הבחירות הללו אמר בנאי: "בניגוד לאלבומים

⁹³ אסף נבו, "אביתר בנאי שר 'אותיות פורחות באוויר'", Mako, 16 במרץ, 2009, <http://www.mako.co.il/music-news/local/Article-63d2f19148e0021004.htm>

הקודמים, אני מרגיש שהאלבום הזה מוסיף אור לעולם, במקום להוסיף חרדה (...). אני חושב שההפקה של אמיר צורף הייתה מאד נכונה. לשנינו יש משיכה טבעית ללכת אל מקומות מורכבים ואפלים, ולמרות זאת בחרנו ללכת למקום נקי, צלול, מתוך בחירה להביא משהו כזה".⁹⁴

באופן ההולם את המרקם המוסיקלי של האלבום, גם עיצובו הוויזואלי בהיר ונקי. את עטיפת האלבום ואת החוברת המלווה אותו מעטרים ציורים הססגוניים של עירא דיין, שעיצב גם את "שיר טיול". הציורים, בגווני כתום, כחול, ורוד וצהוב, מופיעים על רקע לבן וצח. חלקם אבסטרקטיים וחלקם מציגים דמויות של בני אדם ובעלי חיים שונים, בשילוב עם טיפוגרפיה אמנותית של שמות השירים ומילותיהם. תמונתו של בנאי מופיעה בקטן, בסוף החוברת, כחלק מקולאז' תמונות של המוסיקאים שלקחו חלק באלבום, ולראשו כיפה שחורה. בחוברת אף מופיעים ציטוטים מתוך "מדרש תנחומא".⁹⁵

תהליך החזרה בתשובה של בנאי הפך לנושא מרכזי לא רק באלבום עצמו, על תכניו הטקסטואליים והוויזואליים, אלא גם ביחסי הציבור שליוו את הוצאתו. כבעבר, מיעט בנאי להתראיין, אך הראיונות הספורים שהעניק לתקשורת נגעו מפורשות באורח החיים החרדי שאימץ, ובהשפעתו של תהליך זה על יצירתו המוסיקלית. כשנשאל על עולמו הדתי ביחס לזה של המשפחה המסורתית בה גדל, העיד על עצמו בנאי: "אני, מבחינתי, נסחפתי לתוך עולמות יותר תובעניים מהבחינה הזאת. אבל אני חושב שהנפש שלי היא כזאת. יש בה משהו קצת קיצוני".⁹⁶ הוא הודה כי חשש הן מנטישה של הקהל הן מהשפעה שלילית של החזרה בתשובה על המוסיקה שהוא יוצר: "פחדתי שהחיצוניות תרתיע. אני הרי יודע, מעצמי, שדווקא זה משהו קצת מרתיע, וגם בפנימיות שלי חשבתי שזה עלול לעשות למוסיקה שלי משהו לא רלוונטי, לא עמוק מספיק".⁹⁷ בפועל, לפחות ביחס לעניין הראשון, ניתן לומר שהחששות התבדו. למעשה, השלב החדש בחייו של בנאי וביצירתו פתח עבורו את הדלת לציבורים שעד כה היו סגורים בפניו, והוא נעשה מקובל יותר ויותר בקרב קהל דתי ואף חרדי. במקביל, הצליח האלבום גם במבחן הקהל החילוני, ונראה שהדבר קשור לעובדה שהסגנון האינטימי והאסתטיקה האמנותית של בנאי נשמרו גם עם העיסוק בתכנים "דתיים".⁹⁸ בכתבה שהוקדשה ל"תופעת הזמרים החוזרים בתשובה" נכתב לגביו כי "כנראה הצלחת המעבר נבעה משילוב בין דמות מוסיקלית מובחנת, מיצוב ציבורי של אמן 'שמורי' (בנאי כמעט לא מתראיין) וקשר אדוק וייחודי שנוצר במהלך השנים בינו לבין הקהל. בכל

⁹⁴ דודו כהן, "אביתר נושם ת'צבעים", **דייוקן**, 4 בספטמבר, 2009, 24-26.

⁹⁵ קובץ מדרשי אגדה העוסק בחמישה חומשי תורה.

⁹⁶ סיון רהב-מאיר, "אביתר בנאי פורח באוויר", **חדשות 2**, 11 ביולי, 2009, <http://www.mako.co.il/music-Magazine/articles/Article-1b55bf397ca6221004.htm>.

⁹⁷ גל אוחובסקי, "פוחת ת'לב", **המגזין**, 14 בספטמבר, 2009, 8.

⁹⁸ אמירה ארליך, "רוק ישראלי בדיאלוג עם השכינה", **פנים** 52-53 (2011): 112.

מקרה, נראה שאנשים האמינו לו.⁹⁹ "לילה כיום יאיר" נמכר היטב והגיע למעמד "אלבום פלטינה"¹⁰⁰ תוך חודשים ספורים.¹⁰¹ בנאי אף הוכתר כ"זמר השנה" במצעדי סיכום השנה העברית ברשת ג' ובגלגל"צ, הסינגלים שיצאו מתוך האלבום הגיעו למקומות הראשונים באותם מצעדים,¹⁰² ובנאי זכה, שוב, בפרס הישג השנה למלחין מטעם אקו"ם.¹⁰³

ביחס לחששות של בנאי מהשפעה שלילית של החזרה בתשובה על האיכויות המוסיקליות של יצירתו, נראה כי בעניין זה לא הייתה תמימות דעים בקרב המבקרים. רוב הביקורות שיבחו את האלבום והגדירו את המהפך שעבר בנאי כגורם שהשפיע לטובה על יצירתו: "יצירה מטלטלת של אמן שמצא תשובה, אבל למרבה השמחה (שלנו) עדיין לא הגיע לנחלה. הצטרפות לחיפוש שלו היא האופציה הכי מרגשת שהמוסיקה המקומית יכולה להציע לכם כרגע",¹⁰⁴ "בנאי ממשיך לפרוץ פרצות במחיצות ה'שחור-לבן' ולמלא אותן בגוונים של מורכבות שיוצרת שלמות",¹⁰⁵ "אלבום כל כך נוגע, שכל האזנה נוספת מוסיפה לתחושת החיבור אליו. אביתר בנאי שם לב לנשמה ונותן בה סימנים מוסיקליים מרגשים".¹⁰⁶

אחרים התייחסו אל ההומוגניות והשלווה המאפיינות את האלבום כאל מכשלה, בהשוואה ליצירות קודמות של בנאי ובכלל: "כשמסתכלים על האלבום כולו נדמה שיש לו צבע אחיד מדי. שיר אחרי שיר מתנהל פחות או יותר באותו קצב, עם פחות או יותר אותו מצב רוח (...). לא רק במוסיקה יש מחסור בדינמיקה, גם בטקסטים (...). בשלב מסוים הסיפור הזה ממצה את עצמו",¹⁰⁷ "אביתר הוא הכל חוץ מבינוני, אבל במושגים שלו הוא יכול להיות. כאשר הוא יותר מדי שבע רצון. כאשר הוא לא שונא את עצמו. כאשר הוא לא די כואב ולא די מתריס".¹⁰⁸ בדיעבד, עם צאת האלבום הבא, הביע בנאי עצמו יחס ביקורתי כלפי האווירה ההרמונית של "לילה כיום יאיר" ואמר כי "בחיי יצירה יש הרבה יצרים, הרבה אגו, וניסיתי לדחות את המקומות האלה בעצמי, במיוחד בתחילת החזרה בתשובה. ניסיתי ליצור דמות טהורה, מקודשת. האלבום 'לילה כיום יאיר' מיצה את המקום הזה, את הרצון להתקדשות".¹⁰⁹

⁹⁹ רועי בהריר, "בדיקה בצלילות", **תרבות מעריב**, 5 בפברואר, 2010, 14.

¹⁰⁰ נכון לאותה תקופה: מכירה של מעל 40,000 עותקים.

¹⁰¹ אסף נבו, "לילה כיום, יאיר כפלטינה בוחקת", **Mako**, 11 בינואר, 2010, <http://www.mako.co.il/music-news/local/Article-54001ecf8fc1621006.htm>

¹⁰² עינב שיף, "השנה של אביתר בנאי", **וואלה!**, 18 בספטמבר, 2009, <http://e.walla.co.il/item/1576492>

¹⁰³ אור ברנע, "הוכרזו הזוכים בפרסי אקו"ם", **Ynet**, 18 בינואר, 2010, <http://www.ynet.co.il/articles/0.7340.L-3835443.00.html>

¹⁰⁴ שי להב, "יתן לשינוי לצמוח", **תרבות מעריב**, 3 ביולי, 2009, 8.

¹⁰⁵ תימורה לסינגר, "יש לו אלוהים", **Ynet**, 25 ביוני, 2009, <http://www.ynet.co.il/articles/1.7340.L-3737199.00.html>

¹⁰⁶ מרים הופמן, "הזדמנות להירפא", **מקור ראשון**, 3 ביולי, 2009, 17.

¹⁰⁷ בן שלו, "הרצון לדייק במילים", **גלריה**, 8 ביולי, 2009, 14.

¹⁰⁸ יואב בורוביץ, "כולם היו בנאי", **כל העיר**, 10 ביולי, 2009, 96.

¹⁰⁹ יהודה נוראל, "בעל תשובה", **7 לילות**, 16 באוגוסט, 2013, 6.

פרק חמישי: "יפה כלבנה", 2013

לאחר "לילה כיום יאיר" ניצב בנאי, שוב, בפרשת דרכים. האלבומים נמכרו היטב, ההופעות היו מלאות מפה לפה, אך המאבקים העדינים והצליל הנקי של "לילה כיום יאיר" הגיעו לכדי מיצוי ונדרש כיוון חדש. בראיון שנערך עמו עם צאת אלבומו "יפה כלבנה" הוא הסביר כי "בתחילת התשובה הרגשתי שאני צריך להצדיק את המוסיקה שלי, שהאמירה שלה צריכה להיות רוחנית, צלולה, טהורה ומנומקת. היום אני יותר סומך על עצמי ועל התורה שיש בי, שאני יכול לעמוד כמו שאני עם כל המורכבות שיש בי בלי להתנצל".¹¹⁰

הסינגל "תל אביב", שפורסם לקראת צאת אלבומו החמישי של בנאי, העיד כי היציבות והרוגע היחסיים שאפיינו את האלבום הקודם התערערו, והתחלפו בספקות ובאי ודאות. הטקסט, המתאר את יחסיו המורכבים של בנאי עם עברו התל אביבי ועם המהפך שחוה ("כנראה שאני עדיין לא לגמרי מאמין שהשתנית, השינוי היה מהיר מדי וחיצוני"), מושר בלחן מונוטוני ומתוח, משלב פראזה מוסיקלית מהשיר "חלון" מתוך "שיר טיול" ומלווה במוטיב ריתמי קצבי ומסחרר, תוך שימוש בסוגים שונים של כלי הקשה וסינתסייזרים במקום מערכת תופים סטנדרטית. גם בשירים אחרים באלבום ניתן מקום דומיננטי למקצב, המשתנה תכופות משיר לשיר. הרכב הנגנים שוב נותר קבוע לאורך כל האלבום, עם שילוב של כלי נשיפה וכלי מיתר. אמיר צורף, שניצב בשנית בעמדת המפיק המוסיקלי, בחר להפנות גב לסאונד המימי שב"לילה כיום יאיר" זרם על מי מנוחות, ועיצב את "יפה כלבנה" כאלבום סוער וגועש. בנאי התייחס לעיצוב המוסיקלי של האלבום באומרו כי "גם הטקסטים וגם תנועת הנפש שמתוארת שם היא של מישהו שרוצה לפרוץ את המקום הרגוע הזה ולהכיל בתוכו גוונים, גם את השחור, גם את הסגול, גם את הארגמן. ממילא, הצבעים שבחרתי, הכלים וההפקה המוסיקלית ניסתה להיות משהו פחות מסודר, מסותת, מאורגן ואסוף".¹¹¹

"תל אביב" בישר את רוח האלבום כולו גם בהקשרים נוספים. הסאונד הדחוס, אווירת המאבק האינטנסיבי ותחושת חוסר היציבות, העיסוק של בנאי בעברו ובדמותו הצעירה, הזוגיות עם אשתו והציטוטים ממקורות מקראיים (בשיר זה – מתוך מגילת רות), מאפיינים רבים משירי האלבום. בנאי מנהל לאורך האלבום דו שיח נוקב עם עצמו הישן ("גנב", "גל", "נער"), וכשנשאל על כך הסביר כי "האלבום החדש, 'יפה כלבנה', מפגיש את שני הצדדים, את שני האביתרים. עדיין

¹¹⁰ אביטל אינדיג, "זהו אור הירח", מוצש, 4 בספטמבר, 2013, 24.
¹¹¹ גמזו, "אביתר בנאי על אלוהים, אהבה ותרבות".

יש מאבקים בין שניהם (...). יש רשות מחודשת לכאוס להופיע עוד פעם. חיבור בין שני העולמות, גם בטקסטים, בשפה המוסיקלית ובהגשה שלי. חירות להיפגש עם המקומות המסוכנים".¹¹²

בד בבד בנאי שב ומתגלה באלבום כבן זוג אוהב ("יפה כלבנה", "I love you") וכאב דואג ("ילדים", "שאו שערים"). על עטיפת האלבום מופיעה אשתו, וגם בתמונה המופיעה בחוברת הנלווית מצולמים שניהם יחד. פניה אינם גלויים, אמנם, אך "תל אביב" ו"יפה כלבנה" מוקדשים לה ולדמותה, והשיר "I love you", שהפזמון שלו מושר באנגלית, מגולל את סיפור האהבתם ואת תחושת הזרות המשותפת לשניהם ("אהובתי ציפור בלי בית, גם אני מרגיש תייר, גר, זר"). גם בראיונות, אותם קיים בנאי בנדיבות ביחס לדממה התקשורתית עליה הקפיד בשנים שקדמו לכך, ניאות הוא לראשונה לשוחח על אשתו וילדיו, דבר שעד אז נמנע ממנו לחלוטין.

אלוהים נותר כדמות משמעותית באלבום, אך בצורה סמויה יותר. בקטע וידיאו שצולם באולפן ההקלטות הסביר בנאי כי "האלבום הזה מדבר בכמה רבדים: הרובד הראשון הוא שירי אהבה בין איש לאישה, והרובד הפנימי יותר זה האדם מדבר עם נפשו. הרובד הפנימי עוד יותר הוא בין הבורא, בין הקדוש ברוך הוא, אליי או לעמו (...). בחוויה שלי, אם אני רוצה לנגן את העולם, אז העולם הוא כרגע מטולטל מאד וחרוף מאד. אני מרגיש שאני לא יכול לעשות מוסיקה נחמדה כרגע".¹¹³ עיצוב האלבום והחברת המצורפת, שניתנו שוב בידיו של עירא דיין, ממשיכים בצורה מסוימת את הציורים, הצבעוניות והפונטים שהופיעו ב"לילה כיום יאיר", אך הדימויים המצולמים והשפה הוויזואלית מתחברים לאווירה הכאוטית והתזזיתית של השירים.

בהשוואה ליצירותיו הקודמות של בנאי, "יפה כלבנה" מתאפיין בטקסטים בהירים וספציפיים באופן יחסי. בנאי כתב והלחין את כל שירי האלבום, ושילב בו ניגון חסידי המכונה "שלוש תנועות": ניגון מחסידות חב"ד, ללא מילים, שכל אחד מחלקיו מיוחס לאדמו"ר אחר. הניגון מושר בקצב איטי ומשדר מועקה תהומית, המשתלבת בכבדות הכללית השורה על האלבום ומנוגדת להרמוניה שאפיינה את האלבום הקודם. מבני השירים סטנדרטיים, אך המלודיות פחות זורמות וקליטות מאלו שאפיינו את רוב שיריו של בנאי בעבר, ההרמוניות מתוחות ובכמה מהשירים ישנם חלקים מוסיקליים או קטעי שירה ללא מילים שאינם משמשים כליווי פונקציונלי לטקסט. האווירה איננה אחידה וכל שיר נושא אופי אחר וגורר סגנון שונה של שירה ונגינה. בניגוד לסיום המזוירי העדין של "לילה כיום יאיר" ולתחושת הביתיות היציבה שעלתה ממנו, "יפה כלבנה" מסתיים בשיר "שביר" העוסק במוגבלות האנושית, ובליוי פריטה מעגלית וחסרת מנוחה של גיטרה אקוסטית גורס כי "הכל כל כך שביר, הכל ברגע נשטף".

¹¹² נוריאל, "בעל תשובה", 8.

¹¹³ "אביתר בנאי – וידיאו מהאולפן", קטע וידיאו, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=rxhcDIIUVDg>.

"יפה כלבנה" זכה להצלחה יחסית, אך לא שחזר את ההישגים של קודמו. נתוני המכירות לא התפרסמו, וניתן להניח שהדבר מעיד כי האלבום לא הגיע למעמד של "אלבום זהב". מלבד החשיפה הראשונית של "תל אביב", את תשומת הלב הציבורית השיג בעיקר שיר הנושא, שאף הגיע למספר שיא של צפיות ב-YouTube,¹¹⁴ בעוד שאר השירים באלבום הצליחו פחות ולא הפכו להמנונים. עם זאת, בנאי זכה שוב בפרס אקו"ם, הפעם בפרס אלבום השנה,¹¹⁵ ורוב המבקרים הביעו הערכה כלפי האלבום: "יפה כלבנה" רחוק מלהיות אלבום גדול, אבל קרוב מאד להיות אלבום מצויין,¹¹⁶ "אביתר בנאי עדיין לא סיים את הזינוק שלו, ואולי גם לא יסיימו לעולם. האלבום 'יפה כלבנה' מתאר נקודת שיא בזינוק הזה, והתיאור שלה יפה ומורכב כפי שרק הוא יכול לתאר",¹¹⁷ "יותר מהכל הצליח בנאי ליצור ביפה כלבנה' יצירה מורכבת, רבת רבדים (...). הוא לא דומה לאף אחד ויש לו אמת צורבת שחורכת את האוזן ברכות וחודרת אל תוך היום יום של מי שרק מוכן לשמוע".¹¹⁸ באופן כללי קיבל האלבום התייחסות פחותה מצד מבקרי מוסיקה, וחלקם ביטאו אכזבה מהיצירה החדשה: "הרבה שירים טובים, מקסימים, מרגשים בחלקם. אבל אף אחד מהם לא בליגה שאביתר בנאי הרגיל אותנו אליה".¹¹⁹

פרק שישי: לקראת אלבום, 2016

במהלך שנת 2016, במרווח של כחצי שנה זה מזה, הוציא בנאי שני סינגלים מתוך אלבום חדש העתיד לצאת בחודשים הקרובים בהפקתו של תמיר מוסקט. השירים "תמיד לפני הגשם"¹²⁰ ו"פרגולה"¹²¹ שונים זה מזה ומהווים פרטים מתוך שלם שעוד לא פורסם, כך שקשה להעריך על בסיסם את אופיו של האלבום הבא. עם זאת, נראה כי הכיוון המוסיקלי האקלקטי והסוער שנקט בנאי ב"יפה כלבנה" בא לידי ביטוי גם בשירים החדשים, וסגנון השירה שלו דיבורי יותר מזה שאפיין את יצירתו בעבר.

¹¹⁴ כיום: קרוב ל-4 מיליון צפיות, בפער גדול משירים אחרים של בנאי.

¹¹⁵ נועה הרשקוביץ, "הזוכים בפרסי אקו"ם: עידן רייכל, אביתר בנאי ואחרים", **וואלה!**, 16 בינואר, 2014, <http://e.walla.co.il/item/2712733>.

¹¹⁶ בן שלו, "לקבל את החטא", **גלריה**, 3 בספטמבר, 2013, 2-3.

¹¹⁷ גיא טנא, "אביתר בנאי - יפה כלבנה: נקודת שיא בזינוק של בנאי", **גלי צה"ל**, 20 באוגוסט, 2013, <http://glz.co.il/1140-24959-he/Galatz.aspx>.

¹¹⁸ עדי שרצר, "יפה כלבנה: האלבום החדש של אביתר בנאי נותן לכל אחד את מה שהוא מבקש", **כיפה**, 15 בספטמבר, 2013, <http://www.kipa.co.il/tarbut/186/53402.html>.

¹¹⁹ נדב מנוחין, "קשוב מאד 13: אביתר בנאי סוגר חשבון עם עצמו", **וואלה!**, 10 בספטמבר, 2013, <http://e.walla.co.il/item/2676998>.

¹²⁰ מערכת Ynet, "אביתר בנאי חוזר לתקופת האבן בקליפ חדש", Ynet, 8 בפברואר, 2016, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4763010,00.html>.

¹²¹ עמי פרידמן, "סושי כשר ומשכנתא מטורפת: אביתר בנאי חושף את חייו בקליפ חדש", Ynet, 8 בפברואר, 2016, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4844173,00.html>.

בהיבט הטקסטואלי מספרים השירים שני סיפורים שונים: מילותיו של "תמיד לפני הגשם" נעות בין הרמוז לספציפי, והוא שיר עדין בו מבטא בנאי כמיהה לקרבה ולאהבה ("תאמיני בי, תראי בי את הטוב, אין בי כלום, רק לאהוב"). "פרגולה", לעומת זאת, ספציפי וחושפני יותר מאי פעם. בשפה ישירה מגולל בו בנאי פרטים אישיים מחייו באופן שלא היה לו תקדים באלבומים הקודמים ("130 מטר בית, משכנתא מטורפת, שכונת רמות, וילה שתי קומות, סושי כשר בשערי חסד, מקום קבוע בבית הכנסת, פרגולה למעלה, פרגולה למטה"). גם בקליפ המלווה את השיר, שבשל חריגותו לא ניתן שלא להזכיר אותו, מופיעות סצנות שונות משגרת חייו של בנאי כולל צילומים של אשתו וילדיו. השיר עוסק במעמדו של בנאי כמוסיקאי מפורסם ופופולרי ("עוצר ברחוב לתמונות, מלא מחמאות, זאפות מלאות, גם עושה קידוש השם, תפקיד בתרבות בישראל, אלבומי זהב, פלייליסט לכיס של הגב") ובקונפליקט הפנימי שהוא נתון בו עקב כך. כאמור, עוד מוקדם לנתח על בסיס שירים אלו את השלב הבא בסיפורו של בנאי כפי שזה יבוא לידי ביטוי באלבומו השישי, אך נראה שבדומה ליחס שהתעצב עד כה בין אלבום לאלבום, גם אלבום זה יוסיף לעלילה פרק חדש שאיננו דומה לקודמיו. כפי שכתב בנאי באתר שלו¹²² עם צאתו של "תמיד לפני הגשם" לרדיו: "האלבום שלי החדש קורם עור וגידים. השיר הזה שיוצא עכשיו הוא כמו אולטרסאונד באמצע ההיריון".

דיון וסיכום

בעבודה זו ביקשתי לעמוד על המאפיינים של יצירתו של אביתר בנאי לאורך השנים, לתאר את התהליך שבא לידי ביטוי באלבומיו השונים, ומתוך כך להציע הסברים להצלחה לה הוא זוכה. נדמה כי בנקודת הסיכום יש להפריד בין ההצלחה הראשונית וה"פריצה" של בנאי לתודעה התרבותית בישראל, ובין השלבים הבאים בעשייתו שביססו את מעמדו כמוסיקאי אהוב ומצליח. להצלחתו של אלבום הבכורה הוצעו עם הזמן הסברים שונים, שחלקם פורטו לעיל בפרק העוסק באלבום זה. המקוריות, הקול הייחודי, הוורסטיליות המוסיקלית, הפניות, האינטימיות והתחכום, כמו גם התזמון בו יצא האלבום, הם כמה מהמאפיינים העשויים להסביר הצלחה זו. ספק אם אחד מאלבומיו הבאים של בנאי היה זוכה להצלחה דומה, לו היה יוצא כאלבום בכורה.

רוב המאפיינים שהוזכרו ביחס לאלבום הראשון של בנאי באו לידי ביטוי גם בהמשך דרכו האמנותית. עם זאת, אין באותה הצלחה ראשונית כדי להעניק הסבר מספק למעמדו המרכזי של בנאי בתרבות הישראלית כיום, ולהצלחה – גם אם פחותה – של כל אחד מהאלבומים הבאים.

¹²² <http://www.eviatarbanai.co.il>

השאלה מתחדדת לאור העובדה שאלבומים אלו, במידה שהם דומים לאותו אלבום בכורה, גם שונים ממנו באופן מהותי. על בסיס העלילה המצטיירת מתוך עיון בחמשת אלבומיו ובשוני ביניהם, אני מבקשת להציע כי אותם שינויים מאלבום לאלבום הם אלו שבמידה רבה יוצרים את אותה הצלחה ומשמרים אותה.

אחד המאפיינים המהותיים של הפופ-רוק שהוזכרו בתחילת העבודה הוא הציפייה מהאמן היוצר והמבצע – להתחדש, להשתנות ולתאר באמצעות שיריו את אותם תהליכים של התחדשות ושינוי. הקהל מייחל לגלות במוסיקאים אלו סממנים של אותנטיות. לו היה בנאי ממשיך ומוציא מדי כמה שנים אלבום באותו סגנון שאפיין את אלבום הבכורה שלו, היה הוא חוטא לאותנטיות של דמותו כיוצר. אותו אלבום התאים לבנאי הצעיר, הרווק, החילוני, הסוער והבועט של אותן שנים, אך אם היה בנאי כותב שירים כאלו ומפרסם אותם כאדם הבוגר, הנשוי והאב לילדים, החוזר בתשובה ומחפש הדרך של השנים שלאחר מכן – התוצאה הייתה מגוחכת.

האותנטיות של האלבום הראשון נבעה לא רק מהיצירה עצמה, אלא גם מהעובדה שבנאי לא היה יכול לדעת כי שירים אלו יעוררו תגובות נלהבות ויתקבלו בחיוב כה חם של המבקרים והקהל. לאחר הצלחה זו, ניתן היה לחשוד באותנטיות של בנאי, וממילא הוא לא היה יכול עוד ליצור בוואקום, אלא מתוך מודעות הכרחית לקהל אליו הוא מייעד את יצירתו. כפי שכתב קלדרון: "הצלחה מציבה מיד סימן שאלה על האמת הפנימית של הרוקר".¹²³ בניגוד לקונצנזוס בו התקבל האלבום הראשון, האלבומים הבאים זכו לתגובות סותרות, אך האותנטיות שלהם נבעה מחוסר המוכנות של בנאי לשחזר את אותה הצלחה, ומשאיפתו העקשנית ליצור בכל פעם אלבום אחר, בסגנון אחר, מתוך הנקודה אליה הגיע ביצירה ובחיים. במובן הזה, כל אלבום שהוציא בנאי הוא מעין "אלבום ראשון". חלקים מהקהל נטשו אותו בנקודות מסוימות, בכך אין ספק, אך אחרים ראו באותם תהליכים של התבגרות, התפתחות ושינוי גורמים המעוררים עניין מחודש במוסיקה שלו, ותהליכים אלו גם הביאו אליו קהל חדש עם כל אלבום שיצא.

העיסוק הרפלקטיבי של בנאי בעצמו ובדמותו כמוסיקאי, ששב ועולה בכל אלבום ואלבום, מצייר גם הוא דמות של אמן משתנה, מתבגר ומתפתח. כך, בנוסף לתהליך המעגלי של מציאת צליל ואמירה, ביטויים בשירי האלבום, ניפוץ שלהם וחיפוש מחדש לקראת האלבום הבא, ניתן לזהות מאלבום לאלבום תהליך ליניארי הבא לידי ביטוי בעצם התבגרותו של בנאי כאמן, כמו גם בהיבטים שונים של היצירה. יש שיטענו כי הבהירות בטקסטים, החשיפה והספציפיות, האלמנטים הדתיים, הנטייה למוסיקה יותר "סטנדרטית" ומגובשת ועוד, מצביעים על היחלשות כוחות היצירה של בנאי, אך על כך ניתן להתפלמס ולחלוק.

¹²³ קלדרון, יום שני, 426.

כאמור, אותה ביקורת עצמית המתגלה בשירים מסוימים של בנאי, כמו גם בראיונות, מעידה כי בנאי עצמו עסוק בשאלה זו באופן מתמיד: "תמיד פחדתי מזה שהחיים יסרסו את היצירה (...). אני חושב שבן אדם צריך לגלות את הנפש שלו כמה שיותר אמיתית ולהיות ביצירה שלו כמה שיותר אמיץ, זה בשבילי ערך מאד חשוב ביצירה. מצד שני, אתה לומד עם החיים, עם הזמן, לדעת לשחק עם הדבר הזה, לדעת שיש לזה איזשהו סוג של גבול אבל גם לדעת שאתה חייב להיות בועט ואמיץ. זה רק ייקח אותך ואת החיים שלך למקום יותר אמיתי בסוף".¹²⁴ העיסוק החוזר ונשנה בסוגיה זו מעיד כי בנאי יוצר מתוך מודעות לתהליכים שהוא עובר כאמן וכאדם, וכי אלו באים לידי ביטוי ביצירתו באופן שעשוי להסביר מדוע הוא זוכה שוב ושוב לאמון הקהל.

בנוסף, עולה מעבודה זו כי יצירתו של בנאי נטועה עמוק בקרקע התרבות הישראלית. גם אם שיריו, ברובם המוחלט, אינם עוסקים במציאות הישראלית הקונקרטי, הרי שהמוסיקה שלו היא ישראלית ברבדים רבים אחרים. עצם היותו מוסיקאי ישראלי הכותב את שיריו בעברית (וספק אם אלו היו יכולים להיכתב בשפה אחרת), מושפע מהסביבה החברתית והאקטואלית שבה הוא חי, "מציית" לכללים האסתטיים של מוסיקת הפופ-רוק הגלובלית אך משלב ביצירתו אלמנטים מסורתיים ומקומיים, ואולי יותר מכל: יוצר מוסיקה שהמאזינים לה מזהים אותה כישראלית וכמבטאת את הזהות הלאומית והתרבותית שלהם – כל אלו קושרים את יצירתו של בנאי באופן ישיר למתרחש כאן.

כדוגמא לכך ניתן לציין, באופן החורג מעט מהדיון באלבומים עצמם, כי לפחות שניים משיריו של בנאי ("יש לי סיכוי" ו"אבות ובנים"¹²⁵) נכנסו לרפרטואר "שירי יום הזיכרון" ומבוצעים בטקסים שונים. הדבר מדגים היטב כיצד שירים שנוצרו כאמירה אישית, מתוך צורך פרטי של המוסיקאי היוצר אותם, מקבלים משמעות חדשה – ולעתים שונה בתכלית – כשהם פוגשים בקהל המאזין להם.

נקודה נוספת הראויה להתייחסות היא העובדה שבנאי ממשיך להיות רלוונטי ופופולרי גם בהיותו אמן דתי-חרדי. את זאת ניתן לזקוף לזכותם של שינויים המתחוללים בחברה הישראלית, שנדמה כי כיום היא פתוחה יותר לקולות אלו, כפי שנידון לעיל בהקשר של תחומי תרבות שונים המציגים יוצרים ודמויות מהעולם הדתי. עם זאת, נראה כי יש בטענה זו היתממות מסוימת, וכי ההצלחה לה זוכה בנאי, גם כיום, נטועה בעברו החילוני. מוסיקאים שהחלו את דרכם האמנותית כדתיים או כחוזרים בתשובה מתקשים לרוב לפרוץ את מחסום הקהל החילוני,

¹²⁴ "מה נשמע? עם אביתר בנאי 2004. חלק ב".

¹²⁵ אורן מאירס, "אבא בוכה על בן בוכה על אבא", **העין השביעית**, 1 בינואר, 2012,

<http://www.the7eye.org.il/11628>

ויצירתם תתויג בדרך כלל כ"מוסיקה יהודית" גם אם בפועל אין הבדל סגנוני משמעותי בינם לבין
בנאי, שאלבומיו ניצבים על מדפי המוסיקה הישראלית הכללית.

לקראת סיום אבקש לציין כי במהלך המחקר והכתיבה נוכחתי לדעת כי תחום המוסיקה
הפופולרית בישראל טרם נחקר כראוי. רוב החוקרים שעסקו עד כה ב"מוסיקה ישראלית"
התמקדו בְּמָר העברי ובמוסיקה אמנותית, ואמנים רבים לא זכו להתייחסות אקדמית על אף
שהשפיעו לא פחות – ואולי יותר – על התרבות הישראלית. נראה כי הגיעה השעה שהמוסיקה
הפופולרית תקבל את היחס הראוי לה ותיחשב לתחום מחקר לגיטימי וחשוב להבנת התרבות
בישראל והחברה בתוכה היא מתקיימת.

ביבליוגרפיה

מקורות אקדמיים

אלירם, טלילה. **בוא, שיר עברי – שירי ארץ ישראל: היבטים מוסיקליים וחברתיים**. חיפה: הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה, 2006.

בן עטר, שלומי. "המילה ה-1001 או יש רוקנרול בעברית". **הכיוון מזרח** 25 (2013): 84-85.

וולפה, מיכאל. "המוסיקה הישראלית: מבט אופטימי (אפילוג)". בתוך **מוסיקה בישראל**, עורכים: מיכאל וולפה, גדעון כ"ץ וטוביה פרילינג, 1006-1022. קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014.

ויץ, שוש. "היצע התרבות בישראל". בתוך **תרבות הפנאי בישראל**, עורכים: אליהוא כ"ץ והדסה האז, 119-205. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, 2000.

זמורה כהן, מיכל. "השיר ומדורת השבט". **פנים** 52-53 (2011): 8-13.

זמורה כהן, מיכל. "למשמעותה של 'מוסיקה ישראלית'". בתוך **מוסיקה בישראל**, עורכים: מיכאל וולפה, גדעון כ"ץ וטוביה פרילינג, 956-968. קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014.

לבני, רמי. "הרגע שבו הקהל מדליק נרות ושר". **פנים** 43 (2008): 93-100.

סרוסי, אדוין ואסף שלג. "מבוא לחוויה המוסיקלית הישראלית". **זמנים** 110 (2010): 56-64.

סרוסי, אדוין ומוטי רגב. **מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל**. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2013.

קלדרון, נסים. **יום שני: על שירה ורוק בישראל אחרי יונה וולך**. אור יהודה: כנרת, זמורה-ביתן, דביר, 2009.

רגב, מוטי. **בואו של הרוק**. חיבור לשם קבלת תואר "דוקטור לפילוסופיה": אוניברסיטת תל אביב, 1990.

רגב, מוטי. "סוף עונת התפוזים". **תיאוריה וביקורת** 12-13 (1999): 251-257.

רגב, מוטי. "שירו לנו משיר ציון – המוסיקה הפופולרית ורבידה". בתוך **פלורליזם בישראל: מכור היתוך ל"מעורב ירושלמי"**, עורך: יעקב קופ, 199-211. ירושלים: המרכז לחקר המדיניות החברתית בישראל, 2000.

רגב, מוטי. "ייחודיות וקישוריות תרבותית במודרניות המאוחרת: המקרה של המוסיקה הפופולרית". **תיאוריה וביקורת** 23 (2003): 115-140.

רגב, מוטי. "חשמל, הגברה, קול והקלטה: השיר הישראלי ואסתטיקת הרוק". **מחקרי ירושלים בספרות עברית** כ' (2006): 87-93.

רגב, מוטי. "גיטרות חשמליות, קוסמופוליטיות אסתטית וייחוד תרבותי". בתוך **מוסיקה בישראל**, עורכים: מיכאל וולפה, גדעון כ"ץ וטוביה פרילינג, 29-49. קריית שדה בוקר: מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2014.

רגב, מוטי. "כי אמיתית היא". **ידיאופ** 2 (2014): 38-41.

שביט, יעקב. "עבודת הקולטורא: בין אומה יוצרת תרבות לתרבות יוצרת אומה בהקשר של הלאומיות היהודית החדשה בארץ ישראל". בתוך **לאומיות ופוליטיקה יהודית: פרספקטיבות חדשות**, עורכים: יהודה ריינהרץ, יוסף שלמון וגדעון שמעוני, 141-157. ירושלים: מרכז זלמן שז"ר, 1997.

מקורות ראשוניים

אביבי, גידי. "טיול כחול". **גלריה**, 16 בנובמבר, 1999, 13.

אביבי, גידי. "על החתום: אביתר בנאי". **גלריה**, 1 באפריל, 2005, 11.

אוחובסקי, גל. "פותח ת'לב". **המגזין**, 14 בספטמבר, 2009, 8.

אורן, עמוס. "יגיע רחוק". **ידיעות אחרונות**, 25 ביולי, 1997, 7.

אורן, עמוס. "מנגינת הנדודים". **7 לילות**, 7 באוגוסט, 1998, 3.

אינדיג, אביטל. "זהו אור הירח". **מוצש**, 4 בספטמבר, 2013, 20-27.

אפרתי, אבי. "המופע של שיא הרגש". **עיתון תל אביב**, 1 באוגוסט, 1997, 74.

אפרתי, אבי. "באג בבנאי". **עיתון תל אביב**, 19 בנובמבר, 1999, 21.

אפרתי, אבי. "אביתר בנאי עומד על נייר". **עיתון תל אביב**, 1 באפריל, 2005, 76.

ארליך, אמירה. "רוק ישראלי בדיאלוג עם השכינה". **פנים** 52-53 (2011): 106-114.

בהריר, רועי. "כמו תפילה". **24 שעות**, 20 בנובמבר, 2007, 8-9.

בהריר, רועי. "בדיקה בציונות". **תרבות מעריב**, 5 בפברואר, 2010, 12-15.

בורוביץ, יואב. "כולם היו בנאי". **כל העיר**, 10 ביולי, 2009, 96.

- בירנברג, יואב. "הדיכאון משתלם". **7 לילות**, 25 ביולי, 1997, 6-7.
- ברנד, עמי. "ישראלי חדש". **מקור ראשון**, 1 באפריל, 2005, 18.
- ברנע, אור. "הוכרזו הזוכים בפרסי אקו"ם". **Ynet**, 18 בינואר, 2010, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3835443,00.html>.
- גולד, עדי. "לכוד ולא מרפה". **ידיעות אחרונות**, 19 בנובמבר, 1999, 13.
- גל, פוריה. "כשר אבל מצליח". **7 לילות**, 4 בינואר, 2008, 4-5.
- גמזו, סער. "שיר טיול: מסע בין אלבומיו של אביתר בנאי". **עכבר העיר אונליין**, 6 בפברואר, 2013, http://www.mouse.co.il/CM.articles_item,607,209,72197,.aspx.
- גמזו, סער. "אביתר בנאי על אלוהים, אהבה ותרבות". **קול הקמפוס**, 28 בינואר, 2014, <http://www.106fm.co.il/articles/15574>.
- הופמן, מרים. "הזדמנות להירפא". **מקור ראשון**, 3 ביולי, 2009, 17.
- הרשקוביץ, נועה. "הזוכים בפרסי אקו"ם: עידן רייכל, אביתר בנאי ואחרים". **וואלה!**, 16 בינואר, 2014, <http://e.walla.co.il/item/2712733>.
- חגיג', גיא. "אביתר בנאי – שיר טיול, 1999". **סיפור כיסוי** (בלוג), 23 במרץ, 2012, <https://kisuy.wordpress.com/2012/03/23/shir>.
- טנא, גיא. "אביתר בנאי - יפה כלבנה: נקודת שיא בזינוק של בנאי". **גלי צה"ל**, 20 באוגוסט, 2013, <http://glz.co.il/1140-24959-he/Galatz.aspx>.
- יגיל, אילת. "חוויה לא בלתי אמיתית". **MOOMA**, 2 בינואר, 2006, <http://mooma.mako.co.il/Article.asp?GroupID=1913&itemID=66712&ArtistID=25967>.
- כהן, בועז. "הציפייה הגדולה והיורו פופ". **7 לילות**, 24 בספטמבר, 1999, 16.
- כהן, דודו. "אביתר נושם ת'צבעים". **דיוקן**, 4 בספטמבר, 2009, 22-26.
- לבני, אבידע (במאי). "אביתר בנאי". בתוך **האלבומים** (סדרת טלוויזיה), עורכים: יואב קוטנר ודרור נחום, ערוץ 8, 2012.
- להב, שי. "תן לשינוי לצמוח". **תרבות מעריב**, 3 ביולי, 2009, 8.

- להב, שי. "האלבום הנוראי ההוא? סלחנו לך עליו". Ynet, 3 באוקטובר, 2014, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4576851,00.html>
- לסינגר, תימורה. "יש לו אלוהים". Ynet, 25 ביוני, 2009, <http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-3737199,00.html>
- מאיירס, אורן. "אבא בוכה על בן בוכה על אבא". העין השביעית, 1 בינואר, 2012, <http://www.the7eye.org.il/11628>
- מוסינזון, רנן. "אביתר בנאי מחפש חמצן". 7 לילות, 12 בנובמבר, 1999, 8-9.
- מלבין, איתי. "כלום לא עזוב". מקור ראשון, 1 באוגוסט, 1997, 43.
- מנוחין, נדב. "קשוב מאד 13: אביתר בנאי סוגר חשבון עם עצמו". וואלה!, 10 בספטמבר, 2013, <http://e.walla.co.il/item/2676998>
- מערכת גלובס. "רייכל חוגג". גלובס, 20 בדצמבר, 2005, <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000041552>
- מערכת "ידיעות אחרונות". "כל ההתחלות קלות". 7 לילות, 15 בפברואר, 2008, 6-9.
- מערכת Ynet. "אביתר בנאי חוזר לתקופת האבן בקליפ חדש". Ynet, 8 בפברואר, 2016, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4763010,00.html>
- משגב, אורי. "בדיוק כמו מקלחת". העיר, 19 בנובמבר, 1999, 73.
- משגב, אורי. "לא מפחד מהפחד". גלובס, 28 במרץ, 2005, <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=898482>
- נבו, אסף. "אביתר בנאי שר 'אותיות פורחות באוויר'". Mako, 16 במרץ, 2009, <http://www.mako.co.il/music-news/local/Article-63d2f19148e0021004.htm>
- נבו, אסף. "לילה כיום, יאיר כפליטנה בוקת". Mako, 11 בינואר, 2010, <http://www.mako.co.il/music-news/local/Article-54001ecf8fc1621006.htm>
- נוריאל, יהודה. "בעל תשובה". 7 לילות, 16 באוגוסט, 2013, 6-9.
- פלטי, מיכל. "עכשיו אני לומד למצוא". גלריה, 25 במרץ, 2005, 17.
- פרי, טל. "אביתר בנאי שובר שיאים". מעריב, 31 ביולי, 1997, 25.

פרי, טל. "אביתר בנאי, הערב בכורה". **מעריב**, 7 באוגוסט, 1997, 29.

פרי, טל. "כבר זהב". **מעריב**, 21 באוגוסט, 1997, 17.

פרי, טל. "אני במקום אחר". **Nrg**, 5 באפריל, 2005, <http://nrg.co.il/online/5/ART/917/620.html>

פרידמן, עמי. "סושי כשר ומשכנתא מטורפת: אביתר בנאי חושף את חייו בקליפ חדש", **Ynet**, 8 בפברואר, 2016, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4844173,00.html>

פרסיקו, תומר. "טרנד המוסיקה היהודית". **לולאת האל** (בלוג), 2 בנובמבר, 2009, <https://tomerpersico.com/2009/11/02/jewish-music-trend>

רהב-מאיר, סיון. "אביתר בנאי פורח באוויר". **חדשות 2**, 11 ביולי, 2009, <http://www.mako.co.il/music-Magazine/articles/Article-1b55bf397ca6221004.htm>

שיף, עינב. "השנה של אביתר בנאי". **וואלה!**, 18 בספטמבר, 2009, <http://e.walla.co.il/item/1576492>

שלו, בן. "נורא צנוע, מה?". **העיר**, 1 באוגוסט, 1997, 84.

שלו, בן. "הרצון לדייק במילים". **גלריה**, 8 ביולי, 2009, 14.

שלו, בן. "לקבל את החטא". **גלריה**, 3 בספטמבר, 2013, 2-3.

שרצר, עדי. "יפה כלבנה: האלבום החדש של אביתר בנאי נותן לכל אחד את מה שהוא מבקש". **כיפה**, 15 בספטמבר, 2013, <http://www.kipa.co.il/tarbut/186/53402.html>

דיסקים

אביתר בנאי, **אביתר בנאי** (CD), הד ארצי, 1997.

אביתר בנאי, **שיר טיול** (CD), הד ארצי, 1999.

אביתר בנאי, **עומד על נייר** (CD), הד ארצי, 2005.

אביתר בנאי, **לילה כיום יאיר** (CD), הד ארצי, 2009.

אביתר בנאי, **אביתר בנאי – הוצאה מחודשת** (CD), הד ארצי, 2012.

אביתר בנאי, **יפה כלבנה** (CD), הד ארצי, 2013.

קטעי וידיאו

"אביתר בנאי – וידיאו מהאולפן". קטע וידיאו, YouTube,

[.https://www.youtube.com/watch?v=rxhcDI1UVDg](https://www.youtube.com/watch?v=rxhcDI1UVDg)

"מה נשמע? עם אביתר בנאי 2004. חלק א". קטע וידיאו, YouTube,

[.https://www.youtube.com/watch?v=HUxZ3yt0pYc](https://www.youtube.com/watch?v=HUxZ3yt0pYc)

"מה נשמע? עם אביתר בנאי 2004. חלק ב". קטע וידיאו, YouTube,

[.https://www.youtube.com/watch?v=IrqrmRCWmxY](https://www.youtube.com/watch?v=IrqrmRCWmxY)